

[DOSSIER]

**de toekomst van
de publieke omroep**

Ton Verlind

 **SPREK
BUIS.NL**

‘Vooral in deze tijd moet
je elke zweem van een
staatsomroep vermijden’

(PIETER VAN GEEL, VZ COMMISSIE VAN GEEL)

[DOSSIER]

de toekomst van de publieke omroep

Ton Verlind

Spreekbuis.nl is met gemiddeld 400.000 bezoekers per maand
het grootste vakmediaplatform van Nederland

Bij Tens Media verscheen van Ton Verlind in 2021
'Een Schitterende Slangenkuil', een blik achter
de schermen van de journalistiek.

Dit is een uitgave van mediavakblad Spreekbuis.
© Tens Media/Ton Verlind Media/juli 2024

‘Er is geen loyaliteit meer aan mediamerken’

(MARK DEUZE, PROFESSOR MEDIASTUDIES IN HET BIJZONDER JOURNALISTIEK)

‘Op internet wordt gediscussieerd over
onderwerpen die de publieke
omroep laat liggen’

(MARGREET SPIJKER, PROGRAMMAKER)

‘De omroepen moeten zich
opnieuw uitvinden’

(ARJAN LOCK, VZ COLLEGE VAN OMROEPEN)

‘Als een journalist binnenkomt
moet iedereen denken:
daar heb je weer zo’n klootzak.
Veel journalisten zijn embedded, ze
hangen sterk tegen de macht aan’.

(ARNOLD KARSKENS, VZ ONGEHOORD NEDERLAND)

INHOUDSOPGAVE

Inleiding: voor de publieke omroep breekt een cruciale periode aan.	5
Verantwoording	7
Nieuwe strategie kost de omroep bijna 1 miljoen, maar niemand mag weten wat de visie is	8
Mediamultinationals aan het stuur, programmamakers in de knel	12
Arjan Lock (EO): omroepen moeten zich opnieuw bewijzen	16
Democratie kan niet zonder sterke publieke omroep	21
Presentatrice Margreet Spijker: NPO ziet scherp links of scherp rechts niet zitten	24
Professor Mark Deuze: omroepjournalistiek is slavernij	29
Pieter van Geel: politiek heeft teveel invloed op de omroep	33
Deze publieke omroep is aan zijn eind: er is te veel schade aangericht	37
Van Rijn schrok van wat hij tegenkwam	40
Verkapte vorm van staatstoezicht op omroepjournalistiek	44
Don't panic, we travel first class Titanic	46
Arnold Karskens (ON): broertje dood aan zwijgen	49
Ton F. van Dijk: Ongehoord Nederland eruit betekent het eind van dit omroepbestel	53
Samenvatting	58

INLEIDING

Voor de publieke omroep breekt een cruciale periode aan

Het nieuwe kabinet staat op veel terreinen voor grote uitdagingen. Een van die onderwerpen betreft de publieke omroep. Het staat buiten discussie dat die een grote betekenis heeft voor het goed functioneren van de democratie. Maar er zijn ook bedreigingen: de concurrentie van de buitenlandse digitale platformen. Ze snoepen aan het bereik van de publieke omroep. Dan is er de bestuurlijke aansturing die door organisatorische wijzigingen in de loop van de jaren niet gemakkelijker maar ingewikkelder is geworden. Daardoor is het onduidelijk wie binnen het bestel nog aan de knoppen zit. Zijn het de omroepen of is het de NPO en wie bij de NPO bepalen, op basis van welke afweging, welke programma's het publiek voorgeschoteld krijgt?

Lineaire televisie is op zijn retour en de digitale platformen zijn in opkomst. Juist op dat gebied ondervindt de publieke omroep grote concurrentie van internationale mediabedrijven maar ook van *alternatieve* media op internet, waarbij in het algemeen het woord alternatief wordt gezien als een diskwalificatie: ze wijken in hun opvattingen af van de gangbare visies en houden zich niet aan gebruikelijke journalistieke conventies zoals beschreven in de Code van Bordeaux.

Institutionele merken zoals de omroeporganisaties verliezen aan invloed, tegelijk is er een aanzienlijke groei van kleinere persoonlijke mediabrands. Hoelang kan het bestel het bestaan daarvan negeren? Het grote belang van de publieke omroep voor de democratie staat niet ter discussie. Het is wel de vraag of déze publieke omroep met déze organisatievorm nog de beste invulling is. Daarin zal ook het nieuwe kabinet keuzes moeten maken, onder aanvoering van

mediaminister Eppo Bruins die in de Tweede Kamer toegaf weinig van de media te weten. Ook voor hem stelden we dit dossier samen op basis van beschouwingen en interviews die Spreekbuis de achterliggende maanden publiceerde.

Spreekbuis is met gemiddeld ruim 400.000 bezoekers per maand het grootste vakmediaplatform van Nederland.

RICHARD OTTO, UITGEVER SPREEKBUIS

VERANTWOORDING

Dit dossier bevat een herpublicatie van columns en interviews die Spreekbuis de afgelopen maanden publiceerde. De tekst is in enkele gevallen herbewerkt en geactualiseerd. Achterhaalde passages zijn verwijderd. De oorspronkelijke interviews zijn geautoriseerd. Dat wil zeggen: de geïnterviewden hebben verklaard dat de tekst een correcte samenvatting is van hetgeen besproken is en dat ze op een juiste wijze zijn geciteerd. Het autoriseren van de tekst leidde in geen van de gevallen tot een noemenswaardige aanpassing, hooguit een enkele keer op details. Beschouwingen en interviews zijn in dit dossier opgenomen in de tijdvolgorde waarin ze zijn verschenen. De visie van de voorzitter van de Raad van Bestuur van de NPO ontbreekt. Zij was niet beschikbaar voor een interview. Een aantal columns en interviews lieten we beoordelen door ChatGPT met de vraag welke algemene tendens AI ontdekte in de teksten. De conclusie in hoofdlijnen is aan het eind van dit dossier samengevat.

TON VERLIND

NIEUWE STRATEGIE KOST DE OMROEP BIJNA 1 MILJOEN, MAAR NIEMAND MAG WETEN WAT DE VISIE IS.

Terwijl afgelopen maanden het mediapark zich in de publieke beeldvorming ontwikkelde tot het Sodom en Gomorra van seksueel grensoverschrijdend en anderszins intimiderend gedrag en een onderzoek om dat weer in de hand te krijgen zo'n 2 miljoen

euro kostte (zoals we inmiddels weten uit het financiële jaarverslag van de *NPO*), sloten topfunctionarissen van de publieke omroep zich op in een van de vele vergaderkamers om te praten over de *'strategie voor de toekomst'*. Dat was voor lang niet alle omroepdirecteuren een vreugdevol proces. *'Positief'*, vond de ene directeur, *'want op zoek naar goede vormen van samenwerking met de NPO'*. Een belediging vond een ander. *'De NPO is goed in het geven van opdrachten aan bijvoorbeeld Boer en Croon voor het doen van onderzoek naar een strategie die we zelf bedenken'*.

Volgens het geruchtcircuit zou met dat strategietraject een bedrag van 600.000 euro zijn gemoeid. Uit het jaarverslag van de *NPO* weten we inmiddels dat het om heel wat meer ging: 900.000 euro. Opmerkelijk dat de *NPO* er een extern bureau voor inschakelde. Een van de redenen dat de organisatiekosten van het centrale apparaat van de publieke omroep almaar groeien zit hem in het feit dat de *NPO* een eigen afdeling strategie oprichtte die kennelijk niet in staat is om zonder hulp een toekomstvisie te ontwikkelen.

Toekomstvisie is in nevelen gehuld

Voor bijna 1 miljoen zou er dan toch onderhand een begrijpelijk verhaal op tafel moeten liggen. Hoe het eruit ziet blijft in nevelen

gehuld. We hebben nog geen omroepdirecteur gevonden die er iets over wil zeggen. 'Bang!', lezen we in antwoord op de vraag waaraan dit stilzwijgen is toe te schrijven. Wat de nieuwe strategie behelst blijft vooralsnog onbeantwoord, er is daarover geen document gepubliceerd. Arjan Lock, bestuursvoorzitter van de EO en woordvoerder namens de omroepen wil er desgevraagd wel iets over kwijt: *'Het is een veelheid aan onderwerpen, waarbij omroepen en NPO samen optrekken'*. Klinkt nog niet erg overtuigend. In de kern zou zo'n strategie toch samen te vatten moeten zijn? In zoiets als *'de onafhankelijke positie van de omroepen wordt versterkt'* of *'de omroepen leggen zich neer bij de sterke centrale rol van de NPO'*.

Het is dat laatste beeld dat in de publiciteit overheerst: de honden blaffen maar de karavaan trekt verder. In haar zeldzame interviews hebben we de voorzitter van de Raad van Bestuur van de NPO, Frederieke Leeftang, nog niet gehoord over deze strategie. Behalve dan dat ze *'in stilte werkt aan de hervorming van de publieke omroep'*. En ook; dat ze mogelijkheden ziet om te bezuinigen. Hoewel ze niet aangeeft waar ze die mogelijkheden ziet, waaruit dan weer valt af te leiden dat ze niet als eerste aan haar eigen uitdijende organisatie denkt maar eerder aan de omroepen? Over haar visie laat Frederieke weinig los. Als vragen te kritisch worden, zoals onlangs in een interviewserie in *De Balie*, waar haar gevraagd werd waarom ze WNL-directeur Bert Huisjes beschuldigde van seksueel grensoverschrijdend gedrag terwijl hij daar niet van verdacht wordt, reageert ze kregelig.

Wat ze niet zegt is belangrijker dan wat ze wel zegt

Haar interviews zijn belangrijker om wat ze niet zegt, dan onderwerpen die ze wel agendeert. Als we de feiten en het beeld dat eruit ontstaat naast elkaar leggen ontwikkelt ze zich tot de *'iron lady'* van de publieke omroep: zacht op de personen waarmee ze verder wil, hard op het beleid en de functionarissen waar ze van af wil. Dat proces gaat onverminderd richting het verminderen van de invloed van de omroepen en het versterken van de omroepbureaucratie. Dat is een voortzetting van het beleid van de afgelopen twintig

jaar, hoewel omroepen er aardig in slagen om dat in de praktijk te frustreren. Denk aan de omroepfusies van 2014. Daarvan zegt ook Pieter van Geel (hij is van de gelijknamige commissie die met een voorstel kwam voor een toekomstig organisatiemodel), dat ze eigenlijk niet echt zijn uitgevoerd. Tot een besparing van kosten in de overhead hebben ze volgens het onderzoeksprogramma *Argos* van *VPRO* en *HUMAN* in ieder geval niet geleid. En ook de NPO zelf groeit als kool. In 2022 waren er bij de NPO 465 fte's in dienst. Dat aantal is inmiddels gestegen tot 510 FTE's. Maar ook anderszins dijt het centrale apparaat sterk uit. Volgens de journalisten Kim van keken en Joost Ramaer gaf de NPO in 2022, Leeflans eerste jaar als bestuursvoorzitter, 10,7 miljoen uit aan 'personeel niet in loondienst'. Dat was volgens de website Villamedia 2,4 miljoen meer dan het jaar daarvoor. De kostenpost 'Raad van Bestuur en staf' is sinds 2022 gestegen van 6,6 miljoen euro naar 11,2 miljoen euro in 2023.

Er lekt veel geld weg

Behalve dat de NPO het afgelopen jaar bijna een miljoen kwijt was aan de ontwikkeling van een strategie, twee miljoen aan het gedoe rond grensoverschrijdend gedrag, was er ook een forse stijging te zien in juridische kosten die o.a. samenhangen met de mislukte pogingen om *Ongehoord Nederland* uit het bestel te krijgen. Over de vraag hoeveel daarmee gemoeid is, is de NPO weinig transparant. Wie alle kosten optelt komt tot de conclusie dat de vruchteloze juridische strijd met *Ongehoord Nederland* bijna acht ton aan externe advocatenkosten heeft gekost en daar mag de zes ton die ON zelf investeerde om de aanval op het voortbestaan te pareren nog eens bij opgeteld worden. 'Voor dat bedrag had de publieke omroep deze zomer 35 talkshows kunnen maken', zegt MAX-voorzitter Jan Slagter op X. 'De Zuidas lacht zich rot. Wie pakt de pinpas van Leeflang af', vraagt hij zich af, een tweet die niet getuigt van hartelijke onderlinge verhoudingen.

Er lekt volgens Frederieke veel geld weg door inefficiëntie. Zo hebben alle omroepen een marketingafdeling die dubbelt met die van de NPO. Maar de marketingafdelingen van de omroepen

waren er eerder dan de *NPO*, zoals veel taken die de *NPO* in de loop van de tijd naar zich toetrok succesvol door de omroepen in gezamenlijkheid werden uitgevoerd. Het is een interessante tactiek: je creëert een probleem en legt de oplossing ervan bij de ander. Het zijn misschien niet per definitie onverstandige oplossingen, maar wat tegenstaat is het verhullende karakter van al dat gedoe, terwijl het alles bij elkaar toch gaat om de besteding van een miljard aan publieke middelen.

Zo is het hele programmeringsproces een ondoorzichtig gedrocht waar, om met topprogrammamaker Thomas Erdbrink te spreken, 'onbekende mannen, zonder gezicht en zonder mandaat beslissen over de programmering van de publieke omroep'. *Eigenlijk zoals ook Iran wordt bestuurd*, voegde hij eraan toe. Dat de omroepen nog steeds niet met een duidelijk toekomstverhaal de boer opgaan is schadelijk voor de publieke omroep. Het geeft voedsel aan de gedachte dat de chaos blijft, eigenlijk zoals het de afgelopen twintig jaar al was: pappen en nathouden. De bal doet het werk.

20 JUNI 2024

MEDIAMULTINATIONALS AAN HET STUUR, PROGRAMMAMAKERS IN DE KNEL

In het creëren van een veilig werkklimaat heeft de publieke omroep sinds het spraakmakende rapport van de *Commissie Van Rijn* nog geen grote vorderingen geboekt. Dat is op te maken uit de ervaring van de journalisten Kim van Keken en Joost Ramaer tijdens hun onderzoek naar het interne functioneren van het bestel. Ze spraken met vijftig omroepmedewerkers, waarvan slechts één voor de omroep werkende producent met naam en toenaam geïnterviewd wilde worden. De overige informatieverschaffers (met naam bekend bij de eindredactie van *Argos*) wensten anoniem te blijven. De resultaten van dit journalistieke onderzoek werden gemeld in het programma *Argos* van *HUMAN* en *VPRO*.

‘Er is niet bezuinigd. Er is sprake van structurele groei’

Hoe desastreus is de aankomende bezuiniging van 100 miljoen voor het functioneren van de publieke omroep en is het bestel de afgelopen jaren niet al diverse keren gestraft met forse bezuinigingen? Spoiler alert: dat valt enorm mee. De inkomsten van de publieke omroep zijn in de loop van de tijd vooral gestegen, zo constateerden de onderzoeksjournalisten bij *Argos*. Van Keken: ‘Er is niet bezuinigd. Er is sprake van structurele groei’. Volgens de mediabegrotingsbrief van OCW gaat er in 2024 964 miljoen euro naar de *NPO*. Dat is 175 miljoen euro meer dan in 2010 toen er structurele bezuinigingen op de omroep werden aangekondigd.

De publieke omroep is een blackbox: er gaat veel geld in om, maar het is niet duidelijk hoe dat geld precies besteed wordt. Dat is een van de conclusies uit het onderzoek dat Van Keken en Ramaer instelden. De groei kwam in ieder geval niet ten goede van de eigen programmamakers: die klagen steen en been dat ze hun budgetten de afgelopen jaren hebben zien dalen. Intussen was er een stevige stijging van de overheadkosten. Vooral de *NPO*, het bestuursapparaat dat zich bezighoudt met de coördinatie en plaatsing van programma’s (niet het produceren ervan, want dat recht is voorbehouden aan de omroepen) groeide.

In 2022 waren er bij de *NPO* 465 fte’s. Dat aantal is inmiddels gestegen tot 510. Ook werd er meer geld uitgegeven aan inhuurkrachten. Zo werd het Zuidas kantoor Nauta Dutilh ingeschakeld voor juridische procedures rond *Omroep Ongehoord Nederland* en consultants van Boer en Croon voor het ontwikkelen van een gezamenlijke strategie. Over de bedragen die ermee gemoeid zijn geeft de *NPO* geen informatie. Naast die incidentele tegenvallers vertonen de overheadkosten volgens *Argos* een structurele groei, ook bij de omroepen zelf. De fusie van omroepen in 2014 had niet alleen tot doel om de bestuurlijke processen te vereenvoudigen maar moest ook tot een kostenbeperking leiden. In werkelijkheid stegen de overheadkosten (management, branding, marketing, directies etc.) van 103 naar 106 miljoen euro.

‘Als je op Barbados gevestigd bent heeft dat maar één doel: belastingontwijking’

Kim en Joost keken ook naar de relatie van de publieke omroep met buitenproducenten. Die lijken het belang van de eigen programmamakers van de publieke omroep naar de achtergrond te dringen. Wettelijk moet de omroep 25% van het budget besteden bij buitenproducenten. In werkelijkheid gaat inmiddels 40% (266 miljoen) van het budget naar deze bedrijven. De meeste, ogenschijnlijk onafhankelijke Nederlandse buitenproducenten, zijn inmiddels opgeslokt door grote buitenlandse mediabedrijven. *TVBV*, ooit opgericht door Jeroen Pauw en Peter Adrichem is opgekocht door *Banijay*, de Franse mediamultinational die verantwoordelijk is voor het maken van de dagelijkse talkshows.

IDTV, *BlazHoffski*, *Eyeworks*, het bedrijf dat werd opgericht door Reinout Oerlemans, zijn eigendom van *Warner Bros* uit Amerika. Deze multinational, goed voor 33 titels van de publieke omroep, zetelt volgens *Argos* in Barbados, een befaamd belastingparadijs. Het is niet bekend wie de aandeelhouders zijn. Joost Ramaer: ‘Als je op Barbados gevestigd bent, heeft dat maar één doel: het ontwijken van belasting’. Het enige nog grote zelfstandige Nederlandse productiebedrijf is *Medialane* van Iris van den Ende. Die buitenproducenten maken de grote publiekstrekkingen. Volgens schattingen van Kim van Keken gaat 70% van het budget voor buitenproducenten naar ‘de grote jongens’ die weinig transparant zijn over hun kosten.

‘De publieke omroep is een mijnenveld waarin onderhandelaars tegen elkaar worden uitgespeeld’

Intussen zien de eigen programmamakers hun budgetten dalen en vallen vooral de kleine, onafhankelijke producenten steeds meer tussen wal en schip. Ze moeten -anders dan de grote mediamultinationals- voldoen aan strenge administratieve eisen, het geld voor hun producties zelf bij elkaar sprokkelen via de vele fondsen die ook allemaal hun specifieke eisen stellen en zo invloed uitoefenen op de inhoud. Onafhankelijke programmamakers

raken dol van de voorwaarden die gelden om een programma geaccepteerd te krijgen: het proces dat leidt tot een positieve dan wel negatieve beslissing beslaat niet zelden 2,5 tot 3 jaar. Dat juist die kleine producenten kind van de rekening zijn mag opmerkelijk heten, want door een grote diversiteit dragen ze juist bij aan de pluriformiteit die de publieke omroep zo belangrijk lijkt te vinden.

Kim van Keken; 'De makers die we spraken worden stapelgek. Ze weten niet waar beslissingen genomen worden. En als een programma-idee wordt afgewezen zegt de omroep dat het een besluit is van de *NPO* en omgekeerd'. Joost Ramaer: 'Bij de makers bestaat de indruk dat persoonlijke voorkeuren van netmanagers en andere beslissers een belangrijke rol spelen in het ja of nee rond een programmavoorstel. De publieke omroep is een mijnenveld waarin onderhandelaars tegen elkaar worden uitgespeeld'.

Mark Deuze is hoogleraar mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam. Hij neemt het in *Argos* op voor de kleine producenten. 'Fondsen betalen nooit de werkelijke kosten. Zo verwatert je autonomie en authenticiteit. Het bizarre is dat we in Nederland op papier een heel pluriform bestel hebben met veel kranten, tijdschriften en prachtige omroepen maar de werkelijkheid is dat daarachter 80 procent van de inhoud wordt gemaakt door dezelfde groep mensen die voor al die verschillende media werken. Dus er is eigenlijk helemaal geen pluriformiteit'. De omroepbureaucratie had ooit tot doel de pluriformiteit te garanderen maar de bureaucratie is er nu vooral op gericht om het instituut overeind te houden. Deuze: 'We moeten terug naar dat oorspronkelijke idee: hoe herstellen we de pluriformiteit'.

Hele uitzending beluisteren kan door het scannen van de qr-code

28 MEI 2024

ARJAN LOCK (EO): OMROEPEN MOETEN ZICH OPNIEUW BEWIJZEN

We spreken elkaar in de week dat ex-hoofredacteur Hans Laroës van het NOS-journaal in de Volkskrant een pleidooi houdt om de publieke omroep als hopeloos verouderd gebouw tot de grond toe af te breken en weer opnieuw op te bouwen. Mijn interviewgast hoeft er niet lang over na te denken. 'Dat is echt een boomer-opmerking', zegt hij. 'Ik woon in Amersfoort. Op plekken waar monumentale huizen zijn afgebroken staat nu gruwelijk lelijke nieuwbouw'.

Daar waar met zorg en liefde werd gerestaureerd ademt de stad trots en tevredenheid. Zo kijkt hij ook naar het omroepbestel. 'Er moet een frisse wind doorheen, maar gooi de boel niet plat!'

Het is het antwoord van Arjan Lock, voorzitter van de Raad van Bestuur van de EO, de omroep die bij de laatste fusiegolf van omroepen de keuze maakte om zelfstandig te blijven en dicht bij de oorspronkelijke opdracht. Ik heb met hem afgesproken omdat hij als voorzitter van het College van Omroepen gezicht moet geven aan de wederopbouw van de in nood verkerende publieke omroep. 'Het ontbreekt niet aan zelfkritiek, we zijn te bescheiden', zegt hij in antwoord op de opmerking dat de publieke omroep niet uitblinkt in publieke discussie over de toekomst. 'We schuiven onszelf niet graag naar voren', zegt hij. Maar de tijd van pappen en nathouden is voorbij, zo geeft hij toe. Jarenlang onduidelijk politiek beleid heeft het omroepbestel uitgehold en de omroepen hebben daar tot nu toe geen goed antwoord op weten formuleren. 'De grens is bereikt',

zegt hij. 'We hebben offers gebracht. Er is ons door de politiek een systeem opgedrongen dat niet werkt en dat heeft de omroepen bijna de kop gekost'. Hij voorspelt dat er een andere wind gaat waaien.

Interviewer: *Ik vraag me af met wat voor gemoedstoestand je elke morgen naar je werk gaat?*

Als een dankbaar mens

Int.: *Niet met het idee, ik ga naar een zinkend schip?*

Absoluut niet!

Int.: *Is het nog wel zo'n stevig bestel?*

Dat zie je alleen al aan het publiek dat er gebruik van maakt.

Int.: *Hoe kijk je naar de mensen die afhaken?*

Het is altijd een zorg dat we niet de totale Nederlandse bevolking bereiken en daar moeten we iets aan doen. Maar het stáát dat we, ook vergeleken met andere Europese landen, een supergoed, creatief, inhoudelijk sterk publiek bestel hebben.

Int.: *Onlangs was er in de tweede kamer een stevig debat over de publieke omroep met veel twijfels over de toekomst. De PVV noemde de publieke omroep een 'nutteloos ding'. Uit de samenleving kwam weinig steun.*

Natuurlijk weet ik wat voor politieke wind er nu waait en ik maak me ook zorgen over minstens drie van de vier partijen die aan de formatietafel zitten. NSC is daar een positieve uitzondering op, maar het viel mij óók op dat breed wordt erkend dat we altijd een sterk publiek bestel nodig hebben.

Int.: *Dat is een open deur. Het is de vraag of dit het publieke bestel is dat politici in hun hoofd hebben als ze zeggen dat ze een sterk bestel willen?*

De pleidooien voor een BBC-model zijn decennia oud. Ik ben voorstander van een gekleurd, pluriform publiek bestel met sterke

omroepverenigingen. Natuurlijk moeten we met de tijd meegaan, maar dat doe je in Nederland altijd vanuit de veelkleurigheid die onze samenleving kenmerkt. Van de mensen die met gemak vinden dat het anders moet, komt geen enkele praktische oplossing. Ze pleiten voor centralisatie. Daar zie ik geen heil in. We zijn veel sterker als we zorgen voor een goede maatschappelijke verankering. In vier hoofdpunten kun je goed samenvatten waar de publieke omroep naar toe zou moeten. Eerst moet de politiek op grotere afstand van het bestel. Dat hele gedoe met een staatssecretaris die wel of niet Ongehoord Nederland moet erkennen: dat moeten we niet willen! Daarnaast moet er een heldere rolverdeling komen tussen NPO en de omroepen. Drie: minder omroeporganisaties om daarmee de bestuurlijke drukte te verminderen, van dertien naar zes of zeven. En tot slot: budget van lineair naar digitaal. Een zender eraf en het budget anders besteden is prima bespreekbaar. Want we willen dat iedereen bereikt wordt met content van publiek waarde, juist ook online'.

Int.: Je noemt als belangrijke waarde van de publieke omroep dat die veelkleurig moet zijn. De vraag is of dat in werkelijkheid nog wel klopt. De omroepen zijn sterk op elkaar gaan lijken.

Dat ben ik met je eens. Aan de kant van de fusieomroepen heeft een vervlakking plaatsgevonden die geen recht doet aan de gewenste pluriformiteit. Dat wordt toegeschreven aan het eindeloze gecompromis dat we in de mediawet hebben toegelaten: zeggen dat je gelooft in externe pluriformiteit, terwijl je in de praktijk aan het centraliseren bent. Ook de EO is afhankelijk geworden van de handen die ons voeden. Dat zorgt voor een ongezonde situatie. Op het moment dat EO- mensen bij het pitchen van programma's bij de NPO geen gelijk krijgen kan het zijn omdat ze een slecht format hebben ingediend, maar het kan ook gebeuren dat ze op een onterechte manier worden behandeld. Je laat het wel uit je hoofd om daar ruzie over te maken, want dan weet je dat je een volgend project waarschijnlijk niet krijgt. Het systeem liet het lastig toe om daartegen in opstand te komen

Int: Het past in het beeld dat de publiek omroep een middle of the road-koers vaart die vooral gericht is op succes in marktaandeel en kijkcijfers. Als je als omroep niet in dat beleid past.....

....dan heb je het zwaar. We hebben als EO nauwelijks plek op NPO 1

Int.:dan word je gestraft?

....dat gebeurt natuurlijk nooit 1 op 1

Int.: Wat waren de consequenties als je in opstand kwam?

Dat is slecht voor je omzet. Dat heeft tot grote onduidelijkheid geleid tussen de NPO en de omroepverenigingen. Alle omroepen beseffen nu terdege dat ze keihard moeten werken aan hun eigen profilering en daarmee zijn ze ook bezig.

Int.: Waarom merken we dat niet?

Als je als omroep niét gaat over je budget en anderen voor jou bepalen wat goed is dan staat dat de profilering in de weg. Er moet een heldere rolverdeling komen: de NPO die zorgt voor plaatsing, coördinatie en distributie en omroepen die over de inhoud gaan en over het daarbij behorende budget..

Int: Als je kijkt naar de actuele politieke situatie dan zie je dat meer dan een derde van het electoraat binnen de publieke omroep niet of nauwelijks vertegenwoordigd wordt.

Een nuance daarbij: veel mensen zijn ontevreden maar velen van hen kijken nog steeds naar de publieke omroep. Maar die vertegenwoordiging kan beter. Uit recent EO-onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat een kwart van de Christelijke kiezers op de PVV stemt. Daar moeten we meer aandacht voor hebben.

Int: Elke keer als er nieuwe omroepen toetreden, neem WNL, Powned, Ongehoord Nederland, ontstaat er druk om te gaan lijken op de rest van de omroepen.

Ik heb een heel andere waarneming. Neem Powned. Dat is lineair niet zo zichtbaar, maar online bereiken ze grote groepen jonge

mensen die er een levensstijl op na houden die erg lijkt op waar de omroep voor staat. Ik vind daar persoonlijk van alles van maar Powned scoort honderdduizenden unieke bezoekers per maand. Omroep Zwart is voor de eigen achterban heel belangrijk, niet zichtbaar via de kanalen die jij en ik bekijken, maar wel op andere plekken waar ze die groep op een goede manier bedienen. Voor het geluid van Ongehoord Nederland zou meer ruimte moeten komen, maar dan moet de omroep zich wel aan de spelregels houden die horen bij het publieke bestel. Ik ben altijd mild over de geschiedenis.

23 APRIL 2024

DEMOCRATIE KAN NIET ZONDER STERKE PUBLIEKE OMROEP

In een interview met Twan Huys in Buitenhof (31 maart 2024) wees voorzitter Frederieke Leeftang van de NPO op het grote belang van de publieke omroep voor de democratie. Landen met een sterke publieke omroep hebben een sterke democratie zei ze met verwijzing naar niet nader genoemd onderzoek. Dat suggereert een causaal verband: een sterke publieke omroep zorgt voor een sterke democratie.

Klopt het wat Frederieke suggereerde? Wie er onderzoek op naslaat, o.a. van de European Broadcast Union, een samenwerkingsverband van Europese publieke omroepen en onderzoek van de Unesco, ziet dat het een interpretatie is. Je kunt het ook zo lezen: landen met een sterke democratische traditie hechten aan persvrijheid en hebben dus vaak ook een sterke publieke omroep. Die vormt dan een indicatie voor de gezondheid van de democratie. Dictaturen hebben die persvrijheid niet en daar stelt de publieke omroep niets voor.

Een goede publieke omroep draagt bij aan het democratisch functioneren en bevordert de betrokkenheid van de bevolking bij de democratie. So far so good. Dat onderzoek dateert deels van een aantal jaren geleden en concludeert ook dat publieke omroep een remmende werking heeft op de opkomst van rechts, in de discussie tegenwoordig vaak en al snel als extreem rechts geframed. En op dat punt begint het te wringen.

Er blijven kansen liggen

Er ligt een interessant lijntje naar het interview met voormalig WNL-presentatrice Margreet Spijker (zie elders in dit dossier). De publieke

omroep laat een belangrijk deel van zijn taak liggen, zei ze. *'Links en rechts schieten (op social media) de platforms als paddenstoelen uit de grond. Daar worden de onderwerpen besproken die bij de publieke omroep niet aan bod komen. Ze worden te gemakkelijk afgedaan als desinformatie, fout, onzin, waardeloze journalistiek. Maar dat is vaak niet terecht. Ze bedienen groepen die vinden dat de publieke omroep zijn taak niet goed verricht. Op die platforms wordt gediscussieerd over onderwerpen die de publieke omroep negeert.'*

De publieke omroep heeft naar haar mening te weinig aandacht voor opvattingen die misschien in 'Hilversum' niet bon ton zijn, maar in veel huiskamers het gesprek van de dag vormen. Niet al die zorgen kunnen zomaar als extreem rechts gezeur afgedaan worden. Daarin heeft ze gelijk en we weten uit de recente geschiedenis dat het negeren van onwelgevallige geluiden niet leidt tot het verdwijnen ervan.

'In een mainstreammodel is geen plek voor uitersten'

Dit sluit aan bij het interview dat Spreekbuis in 2022 had met Bert Huisjes, directeur/voorzitter van WNL, een omroep die ooit toegang kreeg tot het bestel om dit gemis te compenseren. Bert Huisjes zegt: *'De publieke omroep is in de kern een mainstreammodel, waarin zowel plek is voor de VPRO als WNL. Als je het politiek zou zien, dan gaat het van Groen Links tot de VVD, maar alles wat daarbuiten valt wordt voor een mainstreammodel moeilijk.'* Ik weet niet of dit binnen de publieke omroep een algemeen gedeelde visie is, maar hier lijkt Huisjes te zeggen – en hij werd er niet in tegengesproken: geluiden links van GroenLinks en rechts van de VVD horen binnen de NPO niet huis. Inmiddels valt er dus heel wat buiten het gezichtsveld, als je de verkiezingsuitslag letterlijk neemt. Binnen de publieke omroep werken mechanismen waardoor nieuwkomers als Powned en WNL heel snel salonfähig werden. Verzet daartegen lijkt de kern van het gevecht tussen de NPO en Ongehoord Nederland. De scherpte van Powned en WNL is verdwenen, ze zijn naar het veilige midden getrokken dat al lange tijd geen veiligheid meer biedt. Was WNL bij zijn kern gebleven, zou Ongehoord Nederland dan ooit zijn ontstaan?

Het onderzoek waar Frederieke Leeflang zich op baseerde zegt dat de publieke omroep gevoelens van frustratie in de samenleving in goede banen kan leiden. Dan geldt ook het omgekeerde: een publieke omroep die er niet mee om weet te gaan, draagt bij aan de polarisatie. Als een sterke publieke omroep een indicatie is voor de gezondheid van een democratie, dan is een zwakke publieke omroep dus een contra-indicatie die duidt op verval. Frederieke agendeerde haar pleidooi over taak en rol van de NPO terecht en met overtuiging, maar misschien op het verkeerde moment: eerst intern maar eens orde op zaken stellen.

4 APRIL 2024

PRESENTATRICE MARGREET SPIJKER: NPO ZIET SCHERP LINKS OF SCHERP RECHTS NIET ZITTEN

Omroep WNL ziet zich intern als 'de kiloknaller van de publieke omroep': veel programma voor weinig geld. Dat doel wordt gerealiseerd over de ruggen van jonge medewerkers met flexibele contracten en weinig zeggenschap. Dat zegt Margreet Spijker, ex-presentator van WNL en een van de presentatrices die onlangs naar buiten kwamen met scherpe kritiek op de interne verhoudingen bij de omroep van Bert Huisjes. Ze kreeg veel publiciteit over zich heen, maar heeft geen spijt. 'Als het gaat om dingen die ten goede veranderd kunnen worden en je houdt je mond, dan raak je ook jezelf kwijt'.

Ze wijst nog op een andere ontwikkeling die ze bij de omroep waarnam. WNL begon als een kritisch bedrijf met oog voor meningen die niet binnen de mainstream vielen, in haar ogen een goede aanvulling op dat wat er binnen de publieke omroep al was. Maar in de loop van de tijd is het beleid meer en meer naar het midden opgeschoven door afscheid te nemen van kritische programmamakers. Dat is niet het resultaat van eigen keuzes van de omroep, zo zegt ze. Maar het gebeurde onder druk van de NPO die een scherpe koers ter linker of rechterzijde niet ziet zitten. De omroep van vrolijk rechts is in ruil voor deze soepelheid beloond met aantrekkelijke uitzendplekken, zo zegt Margreet Spijker. 'WNL leverde het piratenbootje in en kreeg er een cruiseschip voor in de plaats'.

Het cruiseschip vroeg zijn tol. In het onderzoek dat de Commissie Van Rijn instelde naar de interne verhoudingen bij de publieke

omroep scoorde WNL samen met de NOS opvallend slecht. Er heerst op de werkvloer grote ontevredenheid. Het is opmerkelijk dat er een extern onderzoek nodig was om die onvrede manifest te maken, omdat hoofdredacteur Bert Huisjes in 2022 in een interview met Spreekbuis zelf al signaleerde dat er in Hilversum een onveilige werksituatie bestaat voor journalisten. 'Ze worden gedwongen van functie naar functie te hoppen', zei hij. 'Het leidt tot een vorm van hospitalisatie. Het is niet goed maar we zijn er nu eenmaal aan gewend geraakt'. Er was ooit een tijd dat redacties en masse in protest kwamen als de leiding verkeerde beslissingen nam. Waar is de weerbaarheid bij omroepjournalisten gebleven, vraag ik Margreet Spijker.

'Ik kan alleen voor WNL spreken. De redactie valt onder de hoofdredacteur. Die is tevens de hoogste baas. Je kon nergens naar toe; er was geen vertrouwenspersoon, geen redactieraad (inmiddels wel), geen OR. Je komt altijd weer terecht bij Bert Huisjes, hoofdredacteur, tevens bestuurder. Vrijwel iedereen die daar werkt heeft een contract voor bepaalde tijd. Het betekent dat je any moment van die plek kan worden afgehaald. Als je iets deed wat de hoofdredacteur niet ok vond, dan zei hij: mag ik er jou aan helpen herinneren dat je een tijdelijk contract hebt'.

Het voorlopige dieptepunt dat Margreet Spijker zelf meemaakte was het feit dat ze eind 2022 moest stoppen met een podcast die ze samen met mediajournalist Mark Koster maakte. Koster verdween ook uit andere programma's van WNL. Dit gebeurde nadat hij als freelancer voor het onderzoeksplatform Follow the Money was gestart met een journalistiek onderzoek naar de geldstromen binnen de publieke omroep. Hoofdredacteur Bert Huisjes vond dat dit onderzoek en het optreden in WNL-programma's niet samen konden gaan. 'Het werd gezien als nestbevuiling. Het leidde tot verbazing bij de redacties. Er was ook wel bijval voor de hoofdredacteur en de rest zweeg. Maar de NPO is niet van de omroepbazen, de NPO is van alle Nederlanders. Ik vind dat we als grootste journalistieke organisatie zelfreinigend vermogen moeten laten zien. Dit was een prachtig moment om te beginnen. De beslissing om Koster aan de

kant te schuiven had een flinke impact, want het is een majeure ingreep wanneer iemand moet vertrekken terwijl hij gewoon zijn journalistieke plicht doet. Ik dacht: dit is een slecht teken, waarom zijn jullie zo bang?’

Angstcultuur

‘Koster had niet als doel de omroep te beschadigen. Hij had en heeft de indruk dat er op een bepaalde manier werd omgesprongen met belastinggeld en dat programmamakers en journalisten van de NPO baat konden hebben bij het onderzoek. Dat vind ik wel heel relevant. De publieke omroep heeft betrouwbaarheid als grote waarde. Niet Follow the Money zou dat onderzoek moeten doen, maar de NPO zelf. Het was de eerste keer dat ik dacht: bij de NPO heerst een angstcultuur. Als je besluit dat de geldstromen niet gecontroleerd mogen worden komt dat misschien omdat je bang bent dat er iets onoirbaars mee gebeurt. Als dat zo is moeten journalisten van de NPO dat als eersten naar buiten brengen en niet als laatsten.’

Margreet Spijker zegt een patroon te zien in de manier waarop werd omgesprongen met lastige journalisten. ‘Toen ik bij WNL kwam was het een rebellenclub met brutale journalisten als Jan Dijkgraaf, Marianne Zwagerman, Wierd Duk. We bespraken de meest polariserende onderwerpen van Nederland, maar altijd met een tegengeluid erbij.

Hadden we Arnold Karskens dan zetten we daar iemand van vluchtelingenwerk naast. Al die mensen -de een noemt ze smaakmaker, de ander mag ze smakeloos vinden, het maakt me niet uit- maar voor mij waren het moedige journalisten die tegen de stroom durfden in te gaan. Ze werken nu allemaal voor andere platforms. Op Bert Huisjes werd vanuit de NPO sterke druk uitgeoefend om van die mensen afscheid te nemen. We waren een piratenbootje. De NPO leek de hand erin te hebben dat de meest stoere piraten van boord moesten. Zo was het beeld. Bert ging hierin mee en werd er door de NPO voor beloond. Hij moest het piratenbootje inleveren en kreeg er een cruiseschip voor in de plaats: meer geld, talkshows, meer zendtijd, hij haalde grotere

namen binnen zoals Sven Kockelmann. Het leek fantastisch maar wat is de prijs die is betaald? Links en rechts schieten de platforms als paddenstoelen uit de grond. Daar worden de onderwerpen besproken die bij de publieke omroep niet aan bod komen. Ze worden te gemakkelijk afgedaan als desinformatie, fout, onzin, waardeloze journalistiek. Maar dat is vaak niet terecht. Ze bedienen groepen die vinden dat de publieke omroep zijn taak niet goed verricht. Op die platforms wordt gediscussieerd over onderwerpen die wij negeren'.

'Ongeluk in slow motion'

Spijker noemt de identiteitsverkleuring bij WNL en de angst bij de publieke omroep voor zelfonderzoek 'een ongeluk in slow motion'. Het voltrekt zich onder het oog van toezichthouders die tekortschieten. Naar haar mening is er een te grote verwevenheid met Den Haag door de vele politici die je tegenkomt in toezichthoudende functies, ook bij WNL. Margreet Spijker: 'Politici die bovenop journalistieke organisaties zitten: wie heeft het bedacht en waarom is dat nog steeds zo?'

3 APRIL 2024

NOOT:

Bert Huisjes wil niet reageren. Hij is tijdelijk teruggetreden als hoofdredacteur en bestuurder van WNL in afwachting van de uitslag van een intern onderzoek. In oktober 2022 publiceerde Spreekbuis een interview met hem en dat geeft zijn opvatting weer over een aantal van de hierboven besproken onderwerpen. Over de combinatie van functies zei hij: *'Ik vind dat journalistiek tot op het hoogste niveau geborgd moet worden. Een hoofdredacteur die werkt onder een baas is minder onafhankelijk dan een hoofdredacteur die zelf de baas is.* Daarmee pareerde hij de kritiek van de NVJ (Nederlandse Vereniging van Journalisten) dat zijn functies als algemeen directeur en hoofdredacteur niet verenigbaar zouden zijn. *'Er is bij WNL geen belangentegenstelling tussen directie en hoofdredactie'*, vond hij, omdat er geen conflict is tussen commercie en inhoud.

Over het verwateren van de identiteit van WNL zei hij indertijd: *'dit gaat over identiteitsvervaging.... Moet je je conformeren om mee te kunnen doen? Zo voel ik dat niet, ik vind dat we onze eigen koers gaan. De publieke omroep is in de kern een mainstreammodel, waarin zowel plek is voor de VPRO als WNL. Als je het politiek zou zien, dan gaat het van Groen Links tot de VVD, maar alles wat daarbuiten valt wordt voor een mainstreammodel moeilijk.'*

PROFESSOR MARK DEUZE: OMROEPJOURNALISTIEK IS SLAVERNIJ

De publieke omroep heeft een cultuur- en leiderschapsprobleem, zo constateert professor Mark Deuze. Dat zit hem vooral in het middenmanagement, de van oorsprong verdienstelijke programmamakers die zijn doorgestroomd naar een leidende functie als eindredacteur. Een deel mist de feeling met de wijze waarop het publiek tegenwoordig informatie tot zich neemt en de eisen die dat stelt aan de processen op de werkvloer, waar jonge mensen hoge verwachtingen hebben van hun beroep. Het is dat middenmanagement dat uit zelfbehoud op de rem trapt en onvoldoende in staat is om richting te geven aan de cultuuromslag die nodig is om bij de tijd te blijven.

Dat is het harde deel van zijn boodschap. Er is ook optimisme. Dat ontleent hij aan de kwaliteit die hij bij de informatieve en journalistieke programma's van de publieke omroep op de werkvloer ziet. Maar die kwaliteit wordt geremd door een zware financiële onderwaardering en het feit dat de creatieve aansturing van de programmateams voor een deel gepolitiseerd is: er moet binnen de publieke omroep over steeds meer zaken verantwoording worden afgelegd aan controleurs die zelf geen ervaring of affiniteit hebben met het creatieve proces maar wel gebonden zijn aan eisen die vanuit hogere echelons zijn binnengewaaid.

Mark Deuze is professor, doctor in de mediastudies, in het bijzonder journalistiek, aan de Universiteit van Amsterdam. Ik spreek hem in zijn kamer in een van de universiteitsgebouwen, een pijpenla aan

het Turfdragsterpad midden in het centrum van Amsterdam. De vloeren kraken, bij de ingang zit een zwijgende portier, de inrichting is sober en functioneel en staat in schril contrast met de riante huisvesting van wat Hilversum aan omroepen te bieden heeft.

Dat de publieke omroep nog niet goed raad weet met veranderende opvattingen over effectief leiderschap is slechts één probleem, aldus Mark Deuze. Er komt bij dat het omroepbestel nog niet is ingespeeld op de manier waarop nieuwe generaties nieuws en andere content consumeren.

Er is geen loyaliteit meer aan mediamerken

‘Dit is het begin van alles’, zegt hij, terwijl hij zijn telefoon hoog in de lucht houdt: ‘mobile first!’. ‘Er is geen loyaliteit meer naar een merk, een platform of een medium. Nieuws komt bij de nieuwe generatie vooral binnen via de telefoon en dan ook nog alleen als het gaat over hún leefwereld en het nieuws gepresenteerd wordt door mensen zoals zichzelf zijn’. Zowel de inhoud (Telegraafcolumnist en mediadeskundige Tina Nijkamp: *‘het publiek is BN-er moe’*), als de presentatie en de manier van verspreiden sluiten niet meer aan bij de behoefte van het publiek. Het is geen klaagzang. Deuze is enthousiast over de kwaliteit van Nederlandse journalisten. ‘Ik heb in Amerika gewerkt’, zegt hij, ‘het is vreselijk wat daar gebeurt met schreeuwende aankondigingen als *Is your child in danger, possibly being poisoned at school. TONIGHT AT TEN!*’. Dan zie je hoe goed hier de journalistiek is. Maar de jongens en meisjes die we opleiden nemen niet hun eigen interesses als uitgangspunt, maar gaan vervolgens programma’s maken en verhalen schrijven voor hun grootouders. De manier van denken over kanalen, inhoud en presentatie moet op de schop, net zoals de managementstijl. Om dat te veranderen is een generatiewisseling nodig’.

Journalistiek is het cement van de samenleving, zegt professor Mark Deuze. Maar het is de vraag wat je met dat cement bouwt; een kerk of een theehuis. In de top van de publieke omroep ontbreekt het naar zijn mening niet aan ambitie. Er is misschien wel te veel

visie, vooral gericht op de vraag hóe ‘de boodschap’ bij het publiek gebracht moet worden en minder over ‘welke boodschap’ dat moet zijn en of er wel een boodschap nodig is. Het gaat nu heel veel over Artificiële Intelligentie (AI), of dingen doen voor TikTok en Instagram, streven naar geïntegreerde multimediale synergie en dat soort lariekoek. Daardoor schieten redacties in een nostalgische kramp. Ze horen alleen maar *‘wat we nu doen is niet goed’*. En we moeten dit allemaal erbij gaan doen zonder dat er collega’s bij komen en oh ja; de budgetten worden ook nog gekort’.

Het is een oerwoud van uitbuiting en halve slavernij

We spreken elkaar in de week dat in Hilversum de zoveelste baas is gesneuveld wegens falend beleid. Het brengt me tot de vraag waarom kritische journalisten die een oordeel hebben over alles wat er in de samenleving niet deugt, er niet in geslaagd zijn de wantoestanden op de eigen werkvloer aan te pakken. ‘Objectief gesproken hebben Nederlandse journalisten slechte arbeidsvoorzieningen, meer dan driekwart werkt als zelfstandige of parttimer. Veertig procent van alle zelfstandigen verdient minder dan het minimumloon. Een groot deel van de aanstellingen, vooral bij de omroep, gaat via allerlei schemerconstructies, detacheringsbureaus, werkervaringsplaatsen, half betaalde stages. Het is een oerwoud, een en al uitbuiting en halve slavernij. Maar ga je met mediaprofessionals praten dan zeggen ze zonder uitzondering: dit is het mooiste wat er is. Ze doen dit werk niet vanwege de arbeidsvoorwaarden, maar omdat ze er iets van zichzelf in kwijt kunnen. Het is dan echt confronterend, zo niet onmogelijk om nog kritisch naar je directe omgeving en omstandigheden op het werk te kijken’.

Er is volgens Mark Deuze alle reden om wél kritisch naar die cultuur te kijken, die er aardig en informeel uitziet, maar dat in werkelijkheid niet is. ‘Iedereen gaat met elkaar om alsof het niet echt werk is, niemand heeft een pak aan, het zijn allemaal open werkplekken en het is gezellig. Als het programma klaar is wordt er geborrel, het lijkt wel een vriendenclub. Maar in de praktijk is het dat niet, sterker

nog de verhoudingen zijn vaak nog meer hiërarchisch dan in het leger. Pietje mag niet met Jantje praten want daar zit Mike tussenin. Matthijs van Nieuwkerk was niet eens de baas van iemand en toch kon hij mensen uitschelden. Waanzin! Ik geloof heus wel dat hij helemaal geen slecht mens is, maar hij wordt in staat gesteld om zich zo te gedragen. Je komt op die redacties nauwelijks mensen tegen die ouder zijn dan vijfendertig behalve dan de mensen die de baas zijn. Dit is de verklaring daarvoor: wie ouder wordt kijkt om zich heen en denkt, wat hier gebeurt is niet ok. Ze verdwijnen door de draaideur, vrouwen en minderheden het eerst'.

Er is behoefte aan een ethisch reveil

Mark Deuze is positief over het plan van aanpak van de omroepen om de cultuur aan te pakken, hoewel het omzetten van tijdelijke contracten -volgens sommige analyses de oorzaak dat journalisten zich niet durven roeren- in permanente contracten niet de oplossing zal brengen. 'Met een vast contract op een plek met een supergiftige monocultuur heb je nog niks'. De cultuuromslag zou een veel breder bereik moeten hebben, vindt hij. 'Een groot deel van het publiek heeft het idee dat de informatieve programma's niet meer gaan over hún leven. Ze kunnen er niks mee. De samenstelling van de redacties moet anders met minder mensen uit de buurt van Hilversum of Haarlem en meer uit Egmond of Valkenswaard'. Als het gaat om cultuuromslag ligt er in zijn visie niet alleen een verantwoordelijkheid bij de leiding maar ook bij de sterren die het al gemaakt hebben. 'Wat er nu misloopt komt voort uit een -dat klinkt misschien old school- gebrek aan ethisch reveil: wat doen we en waarom doen we het?'. Waarom wil Matthijs van Nieuwkerk terug op televisie?, vraagt hij zich af. Met diens ervaring, netwerk en toegang tot subsidies zou hij ook jonge makers kunnen helpen door ze een kans te geven. 'Mijn vader zei altijd: op het moment dat je arrivé bent, is het jouw voornaamste taak om de deuren voor anderen open te zetten'.

19 MAART 2024

PIETER VAN GEEL: POLITIEK HEEFT TE VEEL INVLOED OP DE OMROEP

Voortdurende ingrepen in de regelgeving rond de publieke omroep en teveel directe bemoeienis van overheid en politiek hebben geleid tot een bestuurlijke chaos. Zo ontstond een woud aan regels die elkaar tegenwerkten en van het omroepbestel een moeilijk bestuurbaar schip maakten. De kapitein (NPO) is opgezadeld met een onmogelijke opdracht en de passagiers (de omroepen) reageren onwillig in de hoop een ramp te overleven.

Pieter van Geel, de voorzitter van het Adviescollege Publieke Omroep dat onlangs rapport uitbracht met voorstellen om de publieke omroep te moderniseren, is veel te chique om zich in zulke scherpe bewoordingen uit te laten, maar hier komt toch feitelijk het beeld op neer dat hij schetst in het anderhalf uur durend gesprek dat ik met hem heb in Het Dorsthuys in Baarn. De waard heeft ons een mooie plek gegeven, zodat we rustig kunnen praten. En dat doet hij met verve vanaf de eerste minuut. Uit passie voor deze publieke omroep, een bestel waarin hij nog steeds heilig gelooft. Zelf gebruikt hij voor de hierboven benoemde chaos de term *verrommeling*. Die is volgens hem het gevolg van 'veranderingen die steeds niet consistent zijn uitgevoerd'. Ze komen voort uit twee werelden en twee ambities, zegt hij, namelijk enerzijds de links liberale ontzuilingsdrift en anderzijds de behoefte van andere partijen om de publieke omroep de nek om te draaien, omdat ze commerciële belangen voorrang willen geven.

Vergeeten een nieuw dak te bouwen

Die twee bewegingen, eigenlijk zijn er drie stromingen want de publieke omroep kent ook politieke voorstanders, hebben gemorreld aan het fundament van het bestel dat er in de loop van de tijd niet door is versterkt maar verzwakt. Bij sommige tegenstanders ziet hij een kentering. Die hebben spijt over wat er verloren dreigt te gaan. 'Ik moet ook denken aan een uitspraak van Hans van Mierlo die ooit zei; we hebben de zuilen de nek omgedraaid, maar zijn vergeten een nieuw dak boven de samenleving te leggen'. Sinds het verschijnen van zijn rapport *Eenheid in veelzijdigheid* is het tamelijk stil en is de toekomst van de publieke omroep nog ongewisser geworden met formerende partijen die het budget willen halveren omdat er een bezuinigingsprobleem opgelost moet worden, een net willen afschaffen of afscheid willen nemen van het totale bestel.

Zijn we niet het station gepasseerd dat het nog goed kan komen, is de vraag.

'Ik vind dat we ons keihard moeten inspannen om het publieke bestel te handhaven. In deze tijd van fakenieuws en kunstmatige intelligentie is het essentieel dat burgers betrouwbare informatie krijgen'.

Teveel politieke bemoeienis

Maar ook aan die betrouwbaarheid wordt door een deel van het publiek getwijfeld; hoe onafhankelijk is de publieke omroep en hangt die niet teveel tegen de gevestigde orde aan? Pieter van Geel ziet een gevaar in de vorm van de veel te sterke aanwezigheid van politici in het bestuur en de toezichhoudende organen van de NPO en de omroepen. Hij is niet voor een beroepsverbod voor politici, zegt hij maar pleit wel voor een veel grotere afstand van de politiek naar de omroep. Nu gebeurt dat overstappen veel te snel. 'Vooral in deze tijd waarin allerlei instituties van de rechtsstaat en ook de media ter discussie gesteld worden moet je zorgen dat je elke zweem van een staatsomroep vermijdt', vindt hij.

Politici beweren dan wel dat ze zich niet in detail met de publieke omroep willen bemoeien, maar de werkelijkheid is anders, aldus Pieter van Geel. Het stikt van de regelingen waaruit blijkt dat er vanuit de overheid toch controle is, zowel op inhoud als benoemingen. 'Je hebt het Commissariaat voor de Media en daar cirkelt ook nog de Raad voor Cultuur omheen: het is een amalgaan van taken en bevoegdheden waarmee niemand raad weet. Beslissingen lijken willekeurig. Neem het besluit over de toelating van WNL. Dat werd een frivool dingetje.....'De adviezen waren negatief maar de minister besloot desalniettemin tot toelating. Dat kan toch helemaal niet!' Maak een eind aan de dubbelrol van de NPO

Als het om goed bestuur gaat is het bij de publieke omroep onder meer een rommeltje, omdat het centrale orgaan, de NPO, niet alleen de taak heeft om te coördineren, coachen en stimuleren maar tegelijk ook de bevoegdheid heeft om omroepen de maat te nemen met verwijdering uit het bestel tot uitiem gevolg. Die taken horen niet bij elkaar, vindt Pieter van Geel. Daarom pleit zijn commissie ervoor om coördinatie en de controle uit elkaar te halen en het toezicht op een goed functioneren van NPO en omroepen te delegeren aan een onafhankelijke Autoriteit Publieke Media, los van enige (omroep) politieke invloed. De commissie Van Geel kiest in haar voorstellen voor onafhankelijke omroepen en brengt de rol van de NPO terug tot waar het instituut oorspronkelijk voor bedoeld was, namelijk die van coördinator. Het aantal grote omroepen wordt van negen teruggebracht tot zes en wie denkt bijzondere programma's te kunnen maken voor een speciale doelgroep kan de status van redactieomroep krijgen. Redactieomroepen houden zich uitsluitend met programma's bezig en worden ondergebracht bij de zes clusters. Ze hebben geen eigen personeelsbeleid, noch een eigen financiële afdeling of zwaar opgetuigde directies.

Je wilt de onafhankelijkheid van de omroepen weer terugbrengen?

'Sterker, ja...'Het moet geen nostalgie worden, niet net als vroeger toen je een zuil begon om je ideologie uit te dragen. Ondanks alle cynisme in de samenleving is het helemaal niet zo'n gek idee om

het bestel te revitaliseren. Dat gaat misschien tegen de tijdgeest in, omdat er gezegd wordt dat niemand meer lid wordt van verenigingen, maar de vraag is of je je daarbij moet neerleggen. Een omroep kan bijdragen aan burgerschapszin. Dan heb je het niet over een ideologie of een stroming maar over onderwerpen die je belangrijk vindt en die je wilt delen met het publieke domein. Voorwaarde is wel dat je bereid bent om verbinding te zoeken en te voldoen aan essentiële journalistieke waarden’.

Als je er vanuit die visie naar kijkt, hoort Ongehoord Nederland dan binnen het systeem?

‘Als mensen zich binnen de grenzen van de rechtsstaat bewegen dan moet je wel heel ver gaan wil je die opvattingen niet al bij voorbaat een plek geven. Maar ik vind dat er meerwaarde ten opzichte van het bestaande moet zijn, dat er verantwoordelijkheid is voor het geheel en dat je de verbinding zoekt.

Tot welke conclusie leidt dit standpunt ten aanzien van Ongehoord Nederland?

‘We hebben ons in ons rapport buiten die discussie willen houden, maar mijn antwoord lijkt me duidelijk’.

29 FEBRUARI 2024

DEZE PUBLIEKE OMROEP IS AAN ZIJN EIND: ER IS TE VEEL SCHADE AANGERICHT

Het uiteenvallen van de publieke omroep, een gebeurtenis die in moreel opzicht deze week de apotheose beleefde met het verschijnen van het rapport Van Rijn, begon in 2005. Toen kwam D66 staatssecretaris Medy van der Laan met een herstructureringsplan voor de publieke omroep. De macht van de onafhankelijke omroeporganisaties moest worden gebroken en de centrale aansturing werd versterkt. Daartoe bestond op dat moment geen rationeel argument. De omroepen scoorden op een enkele uitzondering na goed, omroeporganisaties werkten steeds meer samen en er was programmatische vernieuwing. De acute noodzaak tot ingrijpen ontbrak, gaf Van der Laan toe Haar herstructurering was louter proactief bedoeld om toekomstige gevaren te bezweren, zei ze. De omroepen protesteerden maar waren het moment voorbij dat ze in Den Haag nog werden gehoord.

Met het aannemen van deze plannen begon de erosie die de *NPO* deze week fataal is geworden. Er kwam een hybride, dus dubbelhartige aansturing. De omroepen hielden in theorie de zeggenschap over de inhoud, maar tegelijk werd er een ambtelijk apparaat opgetuigd dat over de plaatsing van programma's besliste en later ook over de toedeling van geld. Dat centrale apparaat won aan macht, het ideaal waarop de omroep was gebaseerd -een evenwichtige vertegenwoordiging van alle belangrijke stromingen in de Nederlandse samenleving- verdween naar de achtergrond, hoge

kijkcijfers werden de norm voor succes. Er kwam een opportunistische programmeringsfilosofie waarbij beslissingen op korte termijn werden genomen. Omroepen waren niet meer zeker over de continuïteit in de programmering en daarmee verdween ook de baanzekerheid voor veel medewerkers. De problemen die daardoor ontstonden werden door de *NPO* over de schutting van de omroepen geworpen.

Leugen

Die wettelijke scheiding tussen de bevoegdheid van de *NPO* om te bepalen waar en wanneer programma's worden uitgezonden en de bevoegdheid van de omroepen om in onafhankelijkheid te bepalen waarover de programma's gaan, is de grootste leugen van de recente omroepgeschiedenis. Wie over de plaatsing gaat en toedeling van het geld, gaat ook over de inhoud. Dat werkt simpel: een programma dat niet de zege van de *NPO* heeft komt niet op een aantrekkelijke plek in het uitzendschema. Zo moest de gedegen *EO* populariseren om niet met zijn uitzendingen in de nachtelijke uren te belanden en *Powned* een toontje lager gaan zingen om salonfähig te worden, een proces dat opmerkelijk soepel en zonder noemenswaardige tegenstand verliep. Uitzenden op onaantrekkelijke tijdstippen en het inleveren van budget was het lot van de omroeporganisaties die aan hun profiel vasthielden.

Zo legde het beleid van D66-staatssecretaris Medy van der Laan in het Kabinet Balkenende het fundament voor de aftakeling die in de jaren daarop volgde. Lees hierover ook mijn boek *'Een schitterende slangenkuil'* waarin ik beschrijf hoe ik dit proces van binnenuit heb ervaren. Er ontstond een domino-effect van negatieve gevolgen. Omroepen gingen zich meer en meer gedragen naar de wensen van het centrale gezag. De geprofileerde actualiteitenrubrieken legden het loodje. Er kwamen talkshows met een amusementair karakter voor in de plaats. De sterke eigen omroepculturen werden verzwakt. Er kwamen beperkende regels voor het werven van leden. Studio's -vitaal voor het hebben van levendigheid in de omroepgebouwen en betrokkenheid bij de eigen omroep- werden geconcentreerd op neutraal terrein waardoor omroepbedrijven er uit gingen zien als

verzekeringsbedrijven. Ze belandden in een concurrentiepositie ten opzichte van elkaar. Daardoor vielen succesvolle samenwerkingsverbanden uiteen. De NPO ging rechtstreeks communiceren met programmaredacties die zich zo van hun eigen bedrijven vvreemdden, een van de redenen waarom het succesvolle *Netwerk* ophield te bestaan. Programma's werden verplaatst naar Amsterdam. Zo ontstonden bedrijven in bedrijven. Externe producenten kregen op aandringen van Den Haag een preferente positie. Het aantal miljonairs onder de directeuren van externe productiebedrijven nam toe, ten koste van de arbeidsvoorwaarden van hun medewerkers. Succesvolle presentatoren begonnen voor zichzelf, stroomden gemakkelijk van de ene omroep naar de andere, namen soms een omweg via de commerciële omroep en waren na een mislukt uitstapje altijd weer welkom in het publieke bestel.

Resultaat: de sterke eigen omroepcultuur is verdwenen, omroepen kwamen in de overlevingsstand, ze vochten om geld, uitzendplekken en continuïteit, de medewerkersbinding verdampte, werkgeversloyaliteit verdween, besluiten werden meer en meer genomen in een diffuus stelsel van vriendjespolitiek, beeldbepalende presentatoren verwierven in de chaos een onaantastbare goddelijke status waardoor ze zich gemakkelijk van hun eigen directies konden losweken. Zo verwerd de publieke omroep tot een strijdtoneel, naar nu blijkt met louter verliezers.

De publieke omroep zit op zijn gat

Er is geen andere conclusie mogelijk: de door Van der Laan in 2005 ingezette herstructurering van de publieke omroep is faliekant mislukt. Het bestel ligt op zijn gat, moreel failliet en op een steenworp afstand verwijderd van totale ontbinding. De zwakke reactie deze week van bestuursvoorzitter Frederieke Leeflang die zich maanden heeft kunnen voorbereiden op de explosie die Van Rijn met zijn rapport veroorzaakte, brengt een oplossing niet in zicht. Er is te veel schade aangericht.

3 FEBRUARI 2024

VAN RIJN SCHROK VAN WAT HIJ TEGENKWAM

Het beeld dat na de publicatie van het rapport Van Rijn (Onderzoekscommissie Gedrag en Cultuur Omroepen) blijft is dat van een gesloten club, onder leiding van eindredacteurs die de nodige competenties missen, egocentrische presentatoren met een goddelijke status waaraan kritische reflectie niet is besteed, vriendjespolitiek, pesterijen, seksueel grensoverschrijdend gedrag, topmanagers die te lang op hun plek blijven zitten in een systeem waarin vooral de resultaten in termen van kijkcijfers en marktaandeel tellen en de menselijke maat uit het oog is verdwenen.

Je zou het verwachten bij een commercieel mediabedrijf met een Angelsaksische bedrijfscultuur, maar het is het portret dat de commissie Van Rijn van de publieke omroep schildert, als je alle sociale wenselijkheden en verzachtende kanttekeningen even

overslaat (want ja: er gaat ook veel goed). En dan in het bijzonder gekoppeld aan de interne cultuur van programma's als De Wereld Draait Door, NOS Sport en (in mindere mate) NOS Nieuws. Deze bedrijfscultuur heeft in de persoonlijke verhoudingen door de hele publieke omroep een spoor van vernielingen getrokken, vele malen groter nog dan op grond van eerdere publicaties hierover vermoed kon worden, zo blijkt.

Er moet drastisch iets veranderen, concludeert Van Rijn in zijn rapport en gebeurt het niet dan zou de uiterste consequentie intrekking van de omroeplicentie moeten zijn voor de omroepen die opnieuw de fout ingaan. Om vriendjespolitiek voor te zijn moet de benoemingsduur van topmanagers bij de publieke omroep in de visie van Van Rijn worden beperkt. Gevoelens van machtsmisbruik, en het 'kopen' van loyaliteit worden bevorderd wanneer medewerkers langdurig afhankelijk zijn van de beslissingen van enkele personen of wanneer teveel verantwoordelijkheden bij één persoon worden belegd, aldus het rapport.

NPO bemoeide zich met de bedrijfsvoering van DWDD

Problematisch in de relaties rond DWDD was o.a. de manier, zo meldt het rapport, waarmee, directeur video van de NPO (Frans Klein) directe bemoeienis had met de productie van het programma zelfs tot op het niveau van contractbesprekingen met de presentator. Volgens de directie van BNNVARA werden Matthijs van Nieuwkerk en zijn programma vanuit het bestuur van de NPO beschermd. Van Rijn constateert dat de NPO zich bij De Wereld Draait Door in vergaande mate bemoeide met de bedrijfsvoering en zo de VARA het morele gezag over het programma ontfutselde hetgeen het aansturen van presentator, eindredacteuren en medewerkers bemoeilijkte. Overigens is duidelijk dat zonder deze hinderlijke bemoeienis de omroep in kwestie ook vele steken liet vallen en discussies het liefst uit de weg ging om het succes van het programma en de presentator niet al te zeer in de weg te zitten. De medewerkers betaalden daarvoor de tol.

Het beeld dat Van Rijn rond DWDD schetst is niet fraai. Er was sprake van frequente, disproportioneel heftige en negatieve verbale uitlatingen, met name door de presentator vooral rondom repetities vlak voor de uitzending. DWDD-medewerkers geven aan, dit gedrag als zeer intimiderend te hebben ervaren. Een tweede patroon dat de onderzoekers ontdekten is onvoorspelbaarheid van de presentator, zowel richting personen als op inhoud. De wispelturigheid in persoonlijke voorkeuren kwam o.a. tot uiting in het accepteren of afwijzen van onderwerpen die medewerkers tijdens redactievergaderingen aandroegen. Een gevolg was dat er regelmatig ideeën van anderen werden 'gestolen' om zo bij de presentator in een gunstig daglicht te komen. Ook gebeurde het dat ideeën werden geruild. Dan werd een programmavoorstel door iemand anders dan de bedenker te berde gebracht, om te voorkomen dat zo'n idee op basis van een persoonlijke antipathie werd afgewezen.

Matthijs genoot bescherming

Matthijs van Nieuwkerk genoot volgens het rapport de bescherming van de BNNVARA directie. Hij werd gezien als de beste programmamaker van Nederland en DWDD als het beste programma van, in ieder geval, de publieke omroep, waar andere belangen ondergeschikt aan waren. Als gevolg hiervan meende de directie dat het gerechtvaardigd was de presentator allerlei privileges te verlenen, en hem uit te zonderen van bepaalde richtlijnen die voor alle andere personeelsleden golden. Dit deed de directie zonder oog te hebben voor het feit dat dit voeding gaf aan het beeld dat de presentator verheven was boven 'gewone' collega's en dat de gewone regels voor hem niet golden. De commissie is van mening dat de risico's van deze houding – zowel voor de presentator als voor de overige medewerkers – onvoldoende zijn onderkend. Ook bekende presentatoren moet vaker een kritische spiegel worden voorgehouden, zegt de commissie.

Bij NOS Sport leerden ze weinig

Ook NOS Sport en NOS Nieuws scoren stevig als het gaat om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, pesterijen en intimidatie, zo meldt de commissie, hoewel daarover al in 2008 waarschuwendes signalen kwamen. Bij beide afdelingen is nog steeds sprake van meer grensoverschrijdend gedrag dan in de rest van de landelijke publieke omroep. Leidinggevenden bij de NOS geven blijk van beperkte kennis omtrent gedrag en cultuur op de werkvloer, zoals de invloed van status, macht, en groepsprocessen op omgangsvormen en onderlinge gedragingen. 'Degenen die verantwoordelijk zijn voor het aansturen van medewerkers blijken daarnaast onvoldoende op de hoogte te zijn van de verschillende vormen waarin grensoverschrijdende gedragingen zich kunnen voordoen'.

Pleidooi voor onderzoek naar zakelijke belangen van presentatoren

Kortom: het vrolijke beeld van een gezellige familie dat de publieke omroep in zijn eigen programma's frequent en graag tentoonspreidt, blijkt voor een deel een façade. Wat Van Rijn betreft zijn de onderzoekers nog lang niet klaar. Er moet wat de commissie betreft nog onderzoek komen naar de geldstromen van de publieke omroep naar commerciële productiehuisen en de zakelijke belangen van presentatoren die met die productiehuisen zijn verbonden. In Hilversum weet intussen iedereen wat daarmee dan wordt bedoeld: bestaan er constructies waarmee presentatoren via deze productiehuisen de Balkenendenorm ontlopen? Het -overigens niet door Van Rijn uitgesproken- vermoeden is ja. Bewijzen (ten gunste of ongunste) ontbreken omdat productiehuisen tot nu toe buiten elke vorm van onderzoek zijn gebleven. Van Rijn pleit voor vervolgonderzoek.

1 FEBRUARI 2024

VERKAPTE VORM VAN STAATSTOEZICHT OP OMROEPJOURNALISTIEK

Ik moest het persbericht waarin de NPO met kennelijke instemming meldt dat staatssecretaris van cultuur en Media Steven van Weyenberg vindt dat het naleven van de journalistieke code onderdeel moet worden van de Mediawet, zodat het mogelijk wordt om bij het niet naleven van deze code een sanctie op te leggen, twee keer lezen voor ik geloofde wat er stond; de bestuursvoorzitter van de NPO, Frederieke Leeflang, juicht het toe dat de journalistieke code van de NPO waaraan de omroepen zich nu vrijwillig hebben gebonden, wettelijk wordt verankerd in de Mediawet.

Ze vindt net als inval-staatssecretaris voor de media Steven van Weyenberg (*D66*) dat er sancties moeten komen op afwijkend gedrag en dat het toezicht op naleving zal worden gedelegeerd aan het *Commissariaat voor Media*. Als dit voornemen wordt gerealiseerd betekent het dat journalisten van de publieke omroep via een omweg onder staatstoezicht worden gesteld en dan ook nog mede op aandringen van de eigen organisatie. Dat is een journalistieke noviteit. Er zijn, zo meldt het persbericht van de NPO in lijn met wat de staatssecretaris vindt, 'robuuste waarborgen nodig om handhaving mogelijk te maken'.

Enthousiasme van de NPO is opmerkelijk

Het enthousiasme bij de NPO over het mogelijk onder curatele stellen van omroepjournalisten is opmerkelijk. Het lijkt erop dat dit de nederlaag moet verhullen die de Raad van Bestuur opnieuw heeft geleden rond het pleidooi om de licentie van omroep *Ongehoord Nederland* in te trekken. Daartoe had de NPO de staatssecretaris verzocht omdat de omroep zich niet zou houden

aan de journalistieke code en zo de samenwerking binnen de *NPO* frustreert. Kort voor haar vertrek weigerde staatssecretaris Gunay Uslu (*D66*) al tegemoet te komen aan de wens van de *NPO*. Ze vond dat er geen juridische argumenten zijn en dat politici bovendien terughoudend moeten zijn met inhoudelijke bemoeienis. Gisteren bevestigde (persbericht) haar opvolger dus dit besluit.

Bij de omroep van Arnold Karskens ging dinsdag gejuich op omdat de omroep mag blijven maar de vraag is of het geen Pyrrusoverwinning is. Want als het voornemen van de staatssecretaris wordt uitgevoerd dan gaat een externe toezichthouder over de schouders van de Hilversumse redacties meekijken. Althans; daar komt het op neer. Het officiële argument luidt dat de staatssecretaris zo de onafhankelijkheid van de journalistieke inhoud wil versterken. Maar in werkelijkheid komt het erop neer dat Van Weyenberg de omroepen wil verplichten om te kleuren binnen de lijntjes. Wie zich niet aan de code houdt kan rekenen op sancties. In de praktijk betekent het een beperking van de journalistieke vrijheid, exclusief geldend voor omroepjournalistiek.

Pijnlijke afwijzing

Voor bestuursvoorzitter Frederieke Leeflang is het besluit van achtereenvolgens Uslu en Van Weyenberg een pijnlijke afrekening met haar koers. In een eerdere reactie is te lezen dat de *NPO* bij afwijzing van een verzoek tot intrekking van de uitzendlicentie '*niet meer in staat is haar wettelijke taken naar behoren uit te voeren*'. In het kader van good governance zou het betekenen dat het bestuur nu zijn geloofwaardigheid kwijt is en de eer aan zichzelf moet houden. Maar uit het persbericht van de *NPO* valt af te leiden dat de kruistocht tegen tekortschietende journalistieke normen -waarvan *ON* wordt beschuldigd- in de praktijk doorgaat. Binnen de publieke omroep zet het de verhoudingen tussen de bestuursvoorzitter en de omroepen op scherp.

20 DECEMBER 2023

DON'T PANIC, WE TRAVEL FIRST CLASS TITANIC

De publieke omroep zit -en ik zeg dit met spijt- behoorlijk in de shit. De analyses waardoor dat komt verschillen. Maar op basis van wat ik zie, is dit de gemeenschappelijke irritatiefactor: er is gebrek aan leiding en regie, onvoldoende affiniteit met wat zich in de gewone samenleving voltrekt en dit leidt binnen het systeem tot zelfgenoegzaamheid, egocentrisme en navelstaarderij. Zowel bij de organisaties als de gezichtsbepalende programmamakers en producenten.

De NPO sluit zich steeds meer op in het eigen gelijk, is een dolende ridder, het kompas ontbreekt. Het gebrek aan een gemeenschappelijke horizon en een heldere koers is de afgelopen jaren gecompenseerd door een uitdijende bureaucratie van anonieme mannen en vrouwen zonder voeling met de samenleving die hun ondefinieerbare invloed uitoefenen. Het heeft tot niets geleid dan meer chaos. De grootstedelijke thema's (minder dan de helft van Nederland) zijn in de programmering dominant, de problemen die daar spelen richtinggevend. De NPO staat niet naast de burgers, maar erboven. De pijnlijke werkelijkheid van een uiteenvallende samenleving en de oorzaken blijven onbesproken. De NPO is een feestje voor eigen familie. Ze hebben het vooral gezellig met elkaar.

Steeds vaker overvalt je het gevoel dat het gaat over een werkelijkheid waarvan jezelf geen deel meer uitmaakt. Dagelijks kieperen de presentatoren een stevige bak ellende over de samenleving en knagen zo voortdurend aan het volksgeweten. Het gaat meestal over de problemen, zelden over de oplossingen. Een groeiend deel van kijkers en luisteraars opzadelend met het gevoel

dat ze op tal van terreinen tekortschieten. Omgekeerd mist een deel van het volk bij de NPO mededogen met de dagelijkse problemen die zij ondervinden.

‘Ons wordt verweten dat we Wilders groot hebben gemaakt’, zei presentatrice Fidan Ekiz toen ze publieke zendtijd gebruikte om zich te beklagen over de onverwachte opheffing van haar talkshow *Op1*. Velen haastten zich die opmerking te relativiseren, maar hij zou wel eens dichterbij de waarheid kunnen liggen dan Fidan hoopt. Wat opviel bij de eerste grafredes rond het verdwijnen van *Op1* was dit: de toppresentatoren verstopten de zorg over hun eigen positie achter een zielig verhaal over de slechte manier waarmee de publieke omroep omgaat met medewerkers. Ze worden via flexcontracten al jaren monddood gemaakt en behandeld als oud vuil. De manier hoe *Op1* aan zijn eind komt past in dat patroon. Wat we zagen waren krokodillentranen. Toen WNL-baas Bert Huisjes in een interview dat ik in oktober 2022 met hem had voor het mediavakblad *Spreekbuis* alarm sloeg over een onveilige werksituatie voor journalisten bij de publieke omroep, hoorde je die presentatoren niet. Er is een teveel aan fixatie op het eigen belang, te weinig maatschappelijk engagement en kritisch vermogen ten aanzien van het functioneren van de publieke omroep zelf. Het is precies dat waarop de NPO de komende tijd afgerekend zal worden.

Geen behoefte aan kritische reflectie

Wat mij de afgelopen maanden opviel is het totale gebrek aan interesse voor de discussies die zich afspelen rond de publieke omroep. In mei van dit jaar interviewde ik Ton F. van Dijk, ooit omroepman van het jaar, uitvinder van het moderne programmeringsmodel, een man met expertise zou je zeggen. Hij hekelde de fixatie van de top van de NPO op pogingen om *Ongehoord Nederland* buiten de deur te zetten. *‘Zo drijf je de teleurgestelde burgers in de armen van partijen die niet het beste met de samenleving voor hebben’*. Dat zou, zo vreesde hij, rond de publieke omroep een negatieve dynamiek op gang kunnen brengen. *‘Voor je het weet komt er na de volgende verkiezingsoverwinning van de*

BBB een coalitie over rechts met een zinnetje in het regeerakkoord dat we van drie naar twee netten gaan en dat over vijf jaar de omroepen afgeschaft zullen worden'.

Van Dijk pleitte ervoor om maatschappijcritici, ook als ze raken aan grenzen, niet uit te sluiten, maar om ze te helpen in het debat een redelijke plek te vinden. Zijn geluid werd niet gehoord. Kritiek uit de gezellige extended familie van naar millionairchap bewegende externe producenten en presentatoren, wegduikende directeurs en journalisten die zich buiten elk maatschappelijk debat plaatsen zolang hun persoonlijke positie maar niet in het geding is, was zijn deel.

Ton F.; 'Ons grootste maatschappelijk probleem is dat er veel wantrouwen is, iedereen staat tegenover elkaar en maakt elkaar uit voor van alles en nog wat. Je zou hopen dat juist de publieke omroep een arena blijft waar al die groepen vertegenwoordigd zijn en op de een of andere manier met elkaar in gesprek blijven'.

Binnen een half jaar na dato dient zijn gelijk zich aan: Wilders wil af van de publieke omroep, Omtzigt opteert voor het afstoten van een net en van de BBB en de VVD mag het een tandje minder. Hoeveel alarmerender moet de werkelijkheid nog worden, voordat de extended familie uit zijn winterslaap ontwaakt? Don't panic, we travel first class Titanic.

11 DECEMBER 2023

ARNOLD KARSKENS (ONGEHOORD NEDERLAND): BROERTJE DOOD AAN ZWIJGEN

Hoewel we beiden al lange tijd hetzelfde vak bedrijven, heb ik Arnold Karskens, voorzitter van omroep *Ongehoord Nederland*, niet eerder persoonlijk ontmoet. In journalistieke kring leidt zijn verschijning tot felle reacties. Hij was een uitstekend oorlogsverslaggever, maar nu is hij de weg kwijt, heeft een collega me gezegd. Hier in het *Douwe Egberts Café* op een mooie herfstmiddag in Den Haag zit hij ontspannen tegenover me met een kwajongensachtige lach op het gezicht, petje op. Hij bestelt een Americano, middelgroot mét melk en suiker. Een heel andere man dan de tijger die zijn critici het liefst tussen de tanden zou verscheuren, zoals we hem kennen van zijn gesproken commentaren of uit optredens in interviews. Hij weet dat hij twee kanten heeft: een vriendelijke en een fanatieke. Als hij de belangen van zijn omroep moet verdedigen kan dat niet met een glimlach, verklaart hij. Daarvoor staat er te veel op het spel. 'Ik voel me erg verantwoordelijk. Voor mijn achterban, voor onze leden die gewoon recht hebben op wat we vertonen. Dan voelt het alsof ik op de barricade sta.'

Hij ziet zichzelf als een man met een missie, de last man standing (glimlach), pal voor de vrijheid van meningsuiting ook al betreft het een boodschap die in Hilversum niet welkom is. Sommige of

misschien wel veel verhalen die niet in het frame passen van de mensen die het voor het zeggen hebben, mogen niet meer worden verteld of gehoord. Zwijgen is precies dát waaraan hij een broertje dood heeft. En hypocrisie. 'Wél een mening hebben over het gebrek aan persvrijheid in Hongarije, maar hier in Nederland ervoor pleiten om Ongehoord Nederland uit het bestel te verwijderen!'. Als dat wordt doorgezet zal het schadelijk zijn voor het publieke bestel. 'Het zal niet meer geloofd worden'.

We zouden het lachertje van Europa worden

Juist vanwege dat opgeheven Haagse vingertje zal het Frederieke Leeftang, de baas van de *NPO* niet lukken om *Ongehoord Nederland* van de buis te krijgen, voorspelt hij. We zouden daarmee het lachertje van Europa worden. 'Staatssecretaris Gunay Uslu gaat hierover geen negatieve beslissing nemen', denkt hij. Ze heeft Turkse roots, ze weet hoe in Turkije met de media wordt omgesprongen. 'Als ze *Ongehoord Nederland* uit het bestel zet blijft dat de rest van haar leven aan haar kleven'. Frederieke Leeftang voert een verloren strijd is zijn inschatting. 'Ze begrijpt niet dat als je ons met zoveel power weg wilt krijgen dit bij veel mensen het beeld zal oproepen dat er iets voor ze wordt verborgen. Dan raak je als publieke omroep juist draagvlak kwijt'.

Waar komt de felheid van de *NPO* jegens zijn omroep vandaan?, wil ik weten. 'Prestige', luidt zijn antwoord. 'En misschien is er de behoefte om te bewijzen dat dit geen gesloten bestel is. Dat er omroepen uitgezet kunnen worden. Maar wij hebben laten zien dat we recht van bestaan hebben. Dat is voor een hoop omroepen een vervelende gewaarwording. Ze hebben de tijdgeest niet begrepen en kansen laten liggen. Volgens het *Europese Hof voor de Rechten van de Mens* en dan in het bijzonder de jurisprudentie rond artikel 10 (*iedereen heeft recht op vrijheid van meningsuiting, zonder inmenging van enig openbaar gezag*) hebben we het gelijk aan onze kant. Zelfs al zou je dingen zeggen die niet kloppen, dan toch nog heb je het recht om het te zeggen'.

Zijn strijd heeft uit journalistieke hoek maar weinig steun. 'De tijd dat er onder journalisten werd gediscussieerd is voorbij', zegt hij. 'Het komt door de persconcentraties, daardoor ontstond een eenheidsworst en dat trekt journalisten mee. Vroeger las je *De Waarheid* (het blad van de *Communistische Partij van Nederland*) om te weten wat de communisten zeiden, ook al was je geen communist. Kijk naar een krant als *de Volkskrant*. Die hoef je niet meer te lezen: die is helemaal woke. *NRC* is precies hetzelfde. Als ik de koppen van de talkshows hoor hoef ik niet meer te kijken, dan weet ik al wat er gezegd gaat worden. Journalisten horen met hun poten in de modder te staan. Maar dat zijn ze kwijt. Ze lopen nu op pantoffels'. De NPO staat niet voor de vrijheid van meningsuiting maar investeert in procedures tegen zijn omroep. Meters stukken zijn er al geschreven. Inclusief de juridische kosten van zijn eigen omroep moet dit traject tegen het einde zo'n miljoen euro aan belastinggeld hebben gekost, schat hij.

Er is ook steun. Zijn aanhang, zo vertelt hij, is gegroeid van zestigduizend naar zeventigduizend leden. Fragmenten van programma's worden op social media honderdduizenden keren bekeken, zoals de uitspraak van PvdA-voorzitter Attje Kuiken die een van zijn verslaggevers een interview weigerde, omdat – zo luidde haar motivatie – *'WE een journalistieke code hebben afgesproken en jullie je daar niet aan houden'*. Hij betreurt het dat sommige politici niet in de studio willen verschijnen. 'Iedereen is welkom', zegt hij, 'alle gasten worden met vriendelijkheid behandeld. En als we ernaast zitten ben ik de eerste om te corrigeren'. EN: wat de bezwaren tegen zijn omroep ook zijn 'er heeft zich nog geen politiemans, officier van justitie of rechter gemeld. We werken binnen de grenzen van de wet'.

Wat ziet hij als zijn missie?

Een stem geven aan mensen die iets anders willen horen dan de gebruikelijke verhalen over massa-immigratie, de klimaathysterie, het stikstofbeleid, de Nederlandse cultuur, globalisering en de Europese Unie.

Ongehoord Nederland hangt te veel aan tegen Forum voor Democratie hoor je als verwijt.

Iedereen is welkom, we hebben ze allemaal al uitgenodigd. En we behandelen je netjes hoor. Dat heb ik geleerd in het Midden-Oosten: gast is gast.

Ongehoord Nederland gaat te soepel om met de feiten, vindt de ombudsman van de NPO?

Ik heb vanuit het niets een omroep moeten opbouwen. Veel mensen die voor ons werken hebben we zelf op moeten leiden. Natuurlijk worden er fouten gemaakt. Maar we hebben verbeteringen aangebracht. Het is prima dat *de Ombudsman* ons aanspreekt. Maar als ik de *NPO* vraag wanneer ze tevreden zijn en wat ze precies verwachten komt er geen antwoord.

Alleen al het stellen van vraagtekens bij gangbare opvattingen wordt gezien als een aanval. Het is dodelijk voor de Nederlandse journalistiek dat je zelfs wetenschappers niet meer hun mening kunt laten verkondigen zonder dat het gezien wordt als desinformatie.

Wat vind je van de kwaliteit van de journalistiek?

Als een journalist binnenkomt moet iedereen denken: daar heb je weer zo'n klootzak. Veel journalisten zijn in zekere zin embedded, ze hangen sterk tegen de macht aan. Ik heb liever dat ze zeggen '*daar heb je die Karskens verdomme*'. Dát is de rol van een journalist. Je hoeft geen vriendjes te zijn met iedereen'.

11 OKTOBER 2023

TON F. VAN DIJK: ONGEHOORD NEDERLAND ERUIT BETEKENT HET EIND VAN DIT OMROEPBESTEL

Er is veel onduidelijkheid over de vraag welke positie de publieke omroep claimt in het maatschappelijk debat. Het streven naar hoge kijkcijfers en de programma's die dat oplevert wordt door critici gezien als de oorzaak van een kwalitatieve spiraal naar beneden.

Dan zijn er nog de diverse integriteitsonderzoeken met een open eind: het grensoverschrijdend gedrag bij *De Wereld Draait Door*, de betrokkenheid daarbij van NPO-directeur Frans Klein die inmiddels al een aantal maanden thuiszit en alleen al door dat feit beschadigd is, het onderzoek naar al dan niet toegestane salarisconstructies dat door de *Raad van Bestuur* is uitbesteed aan het *Commissariaat voor de Media*. Daarnaast de poging om *Ongehoord Nederland* uit het bestel te krijgen. Ziedaar een omroepbestel in verwarring.

'Niet verstandig', vindt omroepexpert, influencer en *HP/De Tijd* columnist Ton F. van Dijk van de pogingen om *Ongehoord Nederland* buiten de deur te zetten. Als dat lukt zullen maatschappelijk teleurgestelde burgers die nu door die omroep vertegenwoordigd worden er een bevestiging in zien dat ze door het establishment niet gepruimd worden. 'Zo drijf je ze in de armen van partijen die niet het beste met de samenleving voor hebben'. Het zou, zo vreest hij, rond de publieke omroep een negatieve dynamiek op gang kunnen brengen over de vraag waarom het Ongehoord-geluid niet met belastinggeld mag klinken en bijvoorbeeld de blijmoedige boodschap van de *EO* wel. Er gaan op de Haagse ministeriële burelen al langer vragen op of religie niet achter de voordeur moet. 'Voor je het weet komt er na de volgende verkiezingsoverwinning van de

BBB een coalitie over rechts met een zinnetje in het regeerakkoord dat we van drie naar twee netten gaan en dat over vijf jaar de omroepen afgeschaft zullen worden’.

Ik praat met Ton F. van Dijk op een zonnige voorjaarsmiddag in zijn tuin in Hierden. Ik ken hem al jaren, ook als direct collega. Bij de *Kro* werkten we in verschillende functies samen en daardoor weet ik: hij is geen man van trivialiteiten, er is een groot rechtvaardigheidsgevoel, misschien groter dan sommige van zijn critici kunnen verdragen. Hij geeft ook zelf toe dat hij vaak áánstaat. Ik interview hem op het moment dat de toekomst van omroep Ongehoord Nederland nog zeer ongewis is.

Wat vindt hij van de manier waarop de Raad van Bestuur Ongehoord Nederland aanpakt?

‘Juridisch en procedureel klopt het wel, maar je moet verder kijken. De publieke omroep is een maatschappelijke organisatie die iedereen in de samenleving moet vertegenwoordigen. Via de bestaande omroepen zijn niet alle geluiden nog te horen, de publieke omroep is in zijn deficitstand gegaan. Er dreigt nu een grote groep uit het bestel te worden gegooid, omdat Arnold Karskens niet kan samenwerken met de rest van Hilversum. Dit leidt automatisch tot de discussie of dit bestel nog wel voldoet. Niet alleen de Ongehoord-mensen worden dan niet meer gerepresenteerd maar dat geldt ook voor een miljoen culturele moslims. Het eind van *Ongehoord Nederland* zal het begin inluiden van het eind van dit bestel en dat is heel zorgelijk. Ons grootste maatschappelijk probleem is dat er veel wantrouwen is, iedereen staat tegenover elkaar en maakt elkaar uit voor van alles en nog wat. Je zou hopen dat juist de publieke omroep een arena blijft waar al die groepen vertegenwoordigd zijn en op de een of andere manier met elkaar in gesprek blijven’.

Hópen? Verbinden is toch de ópdracht van de publieke omroep?

‘Ze zeggen; wat moet je met die mensen? Maar ik zie ze als betrokken burgers die hun vertrouwen zijn kwijtgeraakt. Ze zijn niet

allemaal fascist of nazi of wat ervan gemaakt wordt. Natuurlijk zitten er extreme elementen tussen, maar de bulk bestaat uit gewone mensen, burgers die hun best doen maar enorm teleurgesteld zijn, afgehaakt. Nou, die moet je juist aan je weten te binden. Als je ze eruit gooit bevestig je ze in hun wereldbeeld'.

'Eigenlijk is vanaf dag één gezegd; die gasten moeten we niet en dat wordt dan een self fulfilling prophecy. Gooi je ze eruit, dan zien teleurgestelde burgers daarin hun gelijk. Ze gaan stemmen op partijen die gemakkelijke oplossingen bieden en dat kan grote gevolgen hebben voor het land. De publieke omroep heeft hier een zware verantwoordelijkheid en ik vind dat Frederieke Leeftang (vz Raad van Bestuur van de NPO) daar te weinig oog voor heeft. Ik heb haar geen enkele uiting horen doen van die zorg. Ze geeft geen interviews en slaat uitnodigingen voor debat af. In mijn ogen is zij ook de *chief storytelling* van de omroep, dus ze moet elke kans grijpen om het ideaal waar ze voor staat te verwoorden. Zo laat je mensen zien dat je gewetensvol bezig bent, maar die angstige strategie van nu werkt niet. We hebben nog nooit iets van haar gezien of gehoord waaruit een soort idealisme, betrokkenheid of maatschappelijke verantwoordelijkheid blijkt'.

Gemakkelijke prooi

'*Ongehoord Nederland* is een gemakkelijke prooi', zegt Ton. 'Ze maken programma's met geld dat bij de andere omroepen wordt weggehaald. Dat maakt ze niet populair. Dus begint het al met gespannen verhoudingen, een weeffout in het bestel. Bovendien hebben ze een ander uitgangspunt. Er zijn heel veel mensen die hun vertrouwen in de instituties kwijt zijn, denk aan de toeslagenaffaire en Groningen. Dat is de stroming die *ON* vertegenwoordigt, op basis waarvan ze zijn toegelaten. Vanuit dat sentiment maakt *ON* programma's en dan houdt die omroep zich ook nog niet aan de journalistieke normen van de rest. Dan krijg je een clash'. Hij vraagt zich af of de journalistieke code, zoals die nu wordt toegepast wel effectief is. Het is een interne afspraak waaraan alle omroepen zich moeten conformeren.

Maar dit is een pluriform bestel.

‘Beter zou zijn te accepteren dat alles gezegd mag worden, maar begrensd door de wet. Wie het niet eens is met bepaalde visies doet aangifte bij justitie en dan wordt onafhankelijk, los van enige politieke invloed bekeken of er een grens is overschreden. Zo ja dan krijg je een enorme waarschuwing, nog een keer dan ben je exit. Het bestel is sterk genoeg om dat aan te kunnen. Het oordeel wordt nu geveld door de *Raad van Bestuur* en de *staatssecretaris voor mediazaken*, respectievelijk verbonden met het *CDA* (een lid van de RvB schreef mee aan het verkiezingsprogramma), *VVD* (de voorzitter doorliep een topklasje van de *VVD*, maar zegde haar lidmaatschap op) en *D66*: drie establishmentpartijen’.

Eigenlijk schets je een somber beeld. Er is een maatschappelijke crisis, maar binnen de publieke omroep is er ook een journalistieke crisis. Waar zit het journalistieke engagement?

‘De publieke omroep kan alleen overleven als die een bijdrage levert aan het oplossen van de maatschappelijke crisis. Als je dat niet snapt, niet ziet of niet op dat niveau betrokken bent en idealen hebt dan kan het niet goed gaan. Er zit nog veel engagement bij de programmamakers, maar die hoor je niet omdat er veel angst is. Toen ik kritische stukken schreef over de manier waarop directeur Frans Klein opereert kreeg ik veel bijval van journalisten. Maar toen ik vroeg: waarom besteden jullie er zélf geen aandacht aan, zeiden ze: we zijn voor ons programma afhankelijk van hem. Hun omroep wilde niet het risico lopen het programma kwijt te raken. Tegengas geven vraagt lef, want de consequenties voor je bedrijf kunnen groot zijn’.

Is er in de samenleving nog draagvlak?

‘Zelf vind ik dat er nog goede programma’s worden gemaakt. Ik vind de nieuwsvoorziening van de *NOS* goed, wel erg neutraal, soms heel gouvernementeel, maar dat is inherent aan de functie. *Nieuwsuur* is fantastisch, het beste journalistieke plekje van de publieke omroep.

Zembla, Argos, allemaal prima. Ook de omroepen hebben nog betekenis, omdat hun makers een soort van eigenheid hebben. Een centraal geleid bestel pakt niet per sé veel beter uit. Maar zolang de huidige omroepen en nieuwkomers in het bestel de druk ervaren om te convergeren, om allemaal hetzelfde te gaan maken om maar te overleven, dan is dát uiteindelijk de dood in de pot'.

11 MEI 2023

SAMENVATTING

De columns en interviews in dit dossier overziend valt op dat er bij de publieke omroep nog steeds geen duidelijke toekomstvisie bestaat. Het gebrek aan transparantie leidt tot frustratie en scepsis onder belanghebbenden en het publiek. Het ontbreken daarvan gaat ten koste van de doeltreffendheid waarmee de publieke omroep opereert. Er is onvoldoende NPO-leiderschap hetgeen ook oud-omroepman Ton F. van Dijk signaleert in het interview dat Spreekbuis met hem had. De publieke omroep mist een chef *Storytelling*, iemand met een motiverend verhaal waarin lijnen naar de toekomst worden getrokken. Er is te veel onduidelijkheid over de prioriteiten van de publieke omroep en de toekomstplannen en dat is riskant in een tijd waarin publieke omroepen wereldwijd onder druk staat.

Medewerkers zijn onvoldoende betrokken

Medewerkers van de publieke omroep worden te weinig bij de strategieontwikkeling betrokken. Dat leidt tot wantrouwen en een afname van betrokkenheid met de publieke omroep. Het leiderschap van met name de voorzitter van de Raad van Bestuur, Frederieke Leeflang, wordt gekarakteriseerd door een balans tussen handhaven van bestaande structuren en het voorzichtig omarmen van nieuwe ideeën. Maar dat roept ook weerstand op, vooral in een tijd waarin een flexibele en innovatieve aanpak steeds crucialer wordt voor het voortbestaan en de betekenis van de publieke omroep. Sommigen waarderen haar standvastigheid en het vermogen om kalmte te bewaren in crisissituaties, terwijl anderen haar bekritisieren voor het gebrek aan bereidheid om radicale veranderingen door te voeren. Dit scheidt onduidelijkheid bij medewerkers en stakeholders. Er is behoefte aan ferm leiderschap.

Journalistieke vrijheid staat onder druk

Er kunnen kritische kanttekeningen worden geplaatst bij het creatieve klimaat binnen de publieke omroep. De commercialisering die tot uitdrukking komt in de druk om hoge kijkcijfers te behalen zorgt ervoor dat de creatieve vrijheid en de journalistieke integriteit in het gedrang komen. Programmamakers klagen over de beperkte ruimte voor innovatie en kritische journalistiek. Dit resulteert in een eenzijdig en oppervlakkig medialandschap. Deze situatie versterkt de roep om herziening van de rol en het bestuur van de publieke omroep, waarbij de nadruk moet liggen op onafhankelijkheid en kwaliteit. Mediamultinationals hebben met hun programma's een te grote invloed gekregen in het productieproces. Dat heeft duidelijk zijn effect op de programmering, waarbij gemakkelijk succes vaak boven maatschappelijke verantwoordelijkheid wordt gesteld. Dit gaat ten koste van diversiteit van meningen en de diepgang van de berichtgeving. Programmamakers voelen zich belemmerd in hun creativiteit en journalistieke missie, wat leidt tot een afname van de kwaliteit van de programma's.

Waardering is er voor de visie van Arjan Lock, bestuursvoorzitter van de EO en voorzitter van het College van Omroepen. Lock pleit voor een herbezinning op de kernwaarden en de missie van de publieke omroep, waarbij innovatie en publieksparticipatie centraal staan. Hij ziet kansen in het omarmen van digitale media en interactieve platforms om zo een breder publiek te bereiken. Lock wijst ook op de noodzaak van meer samenwerking tussen verschillende omroepen en mediapartners. Door synergie te creëren en middelen te delen, kunnen publieke omroepen sterker worden in hun streven naar goede en onafhankelijke journalistiek. Om deze doelen te realiseren is er een cultuurverandering nodig, waarbij onderlinge concurrentie plaatsmaakt voor samenwerking en gedeelde doelen.

Rol van de publieke omroep belangrijker dan ooit

Over het belang van de publieke omroep bestaat geen twijfel: die rol is in deze tijd van desinformatie belangrijker dan ooit. De

publieke omroep moet de maatschappelijke discussie stimuleren en daarbij een hoge norm hanteren waar het gaat om journalistieke onafhankelijkheid, integriteit en ethiek. De strengheid waarbij die normen nu door de Ombudsman van de publieke omroep worden bewaakt heeft ook een keerzijde. Ze vormen een strak keurslijf en houden het gevaar in van zelfcensuur. Journalisten lopen niet graag het risico op een afkeurend oordeel van een instituut als de Ombudsman, vooral niet als zo'n negatief oordeel in het uiterste geval kan leiden tot uitsluiting, zoals met Ongehoord Nederland dreigde te gebeuren. Een journalistieke code is een belangrijke richtlijn, maar mag geen rem zijn op het verkennen van grenzen in het publieke debat. De journalistieke spelregels van de publieke omroep verankeren in de wet, zoals is geopperd, is de dood in de pot van onafhankelijke journalistiek.

Wil de omroep zijn geloofwaardigheid behouden dan moet de invloed van de politiek op het omroepbestel verminderen, zo zegt Pieter van Geel, vz van de gelijknamige commissie die een advies uitbracht over de toekomst van de publieke omroep. Een onafhankelijk publiek bestel is belangrijk voor een gezonde democratie. Politieke druk ondermijnt die onafhankelijkheid en schaadt het vertrouwen van het publiek in de publieke omroep. De publieke omroep staat op een kruispunt. Met een onduidelijke visie op de toekomst, toenemende druk van commerciële en politieke invloeden, is het duidelijk dat er grote veranderingen nodig zijn. De omroep moet transparanter worden, vernieuwen en met een nieuwe focus komen (kleur bekennen) op de kernwaarden die de publieke omroep ooit groot maakten.

TON VERLIND

[DOSSIER]

de toekomst van de publieke omroep

Ton Verlind

Spreekbuis volgde de afgelopen maanden de discussie over de leiderschapscultuur binnen de publieke omroep en de toekomst van het bestel op de voet. Met columns en interviews met direct betrokkenen, medewerkers en onafhankelijke deskundigen. Daaruit ontstaat een veelzijdig beeld. De publieke omroep is van onschatbare waarde voor het functioneren van de democratie, maar leidt ook aan erosie. Onvoldoende samenwerking, tegengestelde belangen, onduidelijk leiderschap, kritiek op het creatieve klimaat, weinig directe betrokkenheid van medewerkers bij het ontwikkelen van een strategie. In dit dossier worden verschillende observaties en interviews gebundeld met het doel een bijdrage te leveren aan de discussie over de toekomst van dit omroepbestel dat wereldwijd nog steeds als uniek kan worden beschouwd.

OVER DE AUTEUR VAN DE INTERVIEWS EN DE BLOGS:

Ton Verlind is onafhankelijk journalist en volgt voor Spreekbuis de discussie rond de publieke omroep, waaraan hij zelf ruim dertig jaar verbonden was. Eerst als radioverslaggever, later als reporter, presentator en eindredacteur van Brandpunt, de televisie actualiteitenrubriek van de KRO. Van 1995 tot 2008 gaf hij als mediadirecteur leiding aan de KRO, waar hij verantwoordelijk was voor het creatieve proces op radio, televisie, print en internet. In 2021 verscheen van hem het boek *'Een schitterende slangenkuif'*, het verhaal over de machinaties achter de schermen van journalistiek en omroep.

